

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня бакалавра на тему:
«Ефективність політичної комунікації в Україні під час війни»

Виконав студент IV курсу, групи Пл-41,
спеціальності 052 Політологія

Новак Назар Петрович

Керівник – доктор політичних наук,
професор

Мацієвський Юрій Володимирович

Рецензент – кандидат наук з державного
управління, доцент

Лебедюк Віталій Миколайович

Острог, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	10
1.1. Сутність та поняття політичної комунікації.....	10
1.2. Методологія дослідження	19
РОЗДІЛ II. ЗМІНА МОДЕЛІ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	24
2.1. Особливості інформаційного простору в умовах війни.....	24
2.2. Трансформація ролі державних інституцій у комунікації	32
РОЗДІЛ III. ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ	44
3.1 Інформаційні провали та їх наслідки під час війни	44
3.2. Громадська думка про політичну комунікацію влади	55
ВИСНОВОК	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Постановка проблеми дослідження: Сучасна політична дійсність гостро висвітлює проблему неефективної політичної комунікації. Налагодження партнерських зв'язків між політичними суб'єктами робить актуальною для дослідження проблему політичної комунікації.¹ Уміння державних органів та політичних лідерів вибудовувати стосунки з громадянами (своїми чи інших країн) через ефективну комунікаційну систему впливає на рівень суспільної підтримки, політичну стабільність та імідж країни. Успіх держави, її представників, державних службовців, політичних лідерів та партій у значній мірі визначається здатністю впливати на аудиторію, формуючи громадську думку та мобілізувати суспільство. Незважаючи на декларовану важливість діалогу між владою та суспільством, на практиці ми спостерігаємо значний розрив між очікуваннями громадян та діями політиків. Маніпуляції, дезінформація та відсутність прозорості підривають довіру до політичних інститутів та ускладнюють процес сприйняття народом рішень влади.

Проблема комунікації особливо гостро виявляється у використанні соцмереж. З одного боку, вони стали хорошим інструментом для поширення інформації та мобілізації громадян. З іншого, вони ж стали середовищем для поширення фейків, маніпуляцій та пропаганди. Водночас, соціальні мережі створюють нові механізми для зворотного зв'язку між владою та суспільством.² Проте українська влада не завжди ефективно використовує потенціал соціальних мереж для комунікації з громадянами. Часто, вони використовуються для «перевірки» громадян, щоб дізнатись реакцію на ту чи іншу новину.

¹ Остапенко М. Політична комунікація: теоретичні аспекти дослідження. *Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/ostapenko_politychna.pdf.

² Кожина А. В. Особливості впливу соціальних мереж на прозорість і підзвітність органів публічної влади в умовах дії воєнного стану в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 6. С. 168–177. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.6.168>.

З огляду на військові дії, політичну нестабільність, виклики пов'язані зі свободою слова та інформаційного середовища, питання неефективності політичної комунікації стає особливо актуальним. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року, поставило українську політичну систему перед викликом. У гібридній війні інформаційна складова набула особливого значення. Державна інформаційна політика має бути спрямована на недопущення паніки та консолідацію суспільства, що вимагає високої довіри громадян до державних інституцій. Однак, дані КМІС свідчать про тенденцію зниження рівня довіри до всіх органів влади в період з грудня 2022 року по грудень 2024 року, що ускладнює досягнення цілей інформаційної політики.³ Відсутність чіткої та прозорої комунікації з боку влади створює вакуум, який заповнюється різноманітними фейками та наративами, що підігрівають соціальну напругу. Неефективність політичної комунікації стала питанням не лише політичного успіху, а й національної безпеки.

Звідси виникає питання: «як особливості державної інформаційної політики впливають на ефективність політичної комунікації державної влади в Україні під час повномасштабної війни?»

Огляд літератури. Елізабет Ноель-Нойманн - писала про те як діє пропаганда на прикладі розробленої нею моделі спіралі мовчання. А саме, що людина відчуває менший внутрішній опір, виконуючи суспільно схвалювані дії, та висловлюючи схвалювані думки.⁴ Юрген Габермас - вважає, що головним ворогом сучасної публічної сфери є PR-технології. Вони створюють «маскарад», де учасники дебатів приховують справжні інтереси під виглядом «суспільного добробуту».⁵ Гарольд Лассуелл - розробив одну з перших моделей комунікації,

³ Прес-релізи та звіти - Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2024 роках. Київ : КМІС, 2025. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1>.

⁴ Плец М. Механізми дії пропаганди: спіраль мовчання. *Пространство*. URL: <https://www.prostranstvo.media/uk/mehanizmy-di-iyi-propagandy-spiral-movchannya/>.

⁵ Учасники проєктів Вікімедіа. Концепція публічної сфери юргена габермаса – вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Концепція_публічної_сфери_Юргена_Габермаса.

яка є базовою для багатьох досліджень у галузі політичної комунікації. Лассуелл виявив низку перешкод, що впливають на якість комунікації, серед яких: технічні недоліки, цензура, неосвіченість, низький рівень комунікативних навичок, особистісні особливості комунікатора та його цінності (влада, багатство, повага), які можуть призвести до спотворення інформації.⁶ К. Шеннон та У. Уівер розробили технічну модель комунікації, яка описує передачу інформації від джерела до приймача через канал із можливими перешкодами. Їхня модель наочно демонструє, що передані повідомлення не завжди призводять до очікуваного результату. Це особливо актуально в політичній комунікації, де наміри комунікатора часто стикаються з реальністю. М. Дефлер значно удосконалив класичну модель комунікації, запровадивши ключову концепцію петлі зворотного зв'язку. Це дозволило моделі відображати комунікацію не як односторонню передачу, а як процес обміну.⁷ Жан-Марі Контре вважав, що політична комунікація відбувається за допомогою засобів масової інформації, які є основним каналом розповсюдження інформації. У цьому комунікативному процесі беруть участь не лише політичні, а й різноманітні неполітичні організації, що підкреслює складність та багатосуб'єктність сучасної політичної комунікації.⁸ К. Сайн розробив модель, яка описує, що політична комунікація є інструментом влади для контролю, управління та своєї легітимізації. У демократичних системах зростає значення горизонтального обміну інформацією, який може кидати виклик домінуючому потоку, ініційованому елітами. Розвиток електронних комунікацій сприяє більш вільному потоку інформації та посилює горизонтальний рівень комунікації, що

⁶ Гарольд Лассвел - *wikiwand. Wikiwand - Wikipedia, and beyond*. URL: https://www.wikiwand.com/uk/articles/Гарольд_Лассвел.

⁷ Моделі політичних комунікацій К. Шеннона, У. Уівера і М. Дефлера. *Stud.* URL: https://stud.com.ua/106671/politologiya/modeli_politichnih_komunikatsiy_shennona_uivera_deflera#g oog rewarded.

⁸ Моделі політичної комунікації Ж.-М. Контре і К. Сайн. *Stud.* URL: https://stud.com.ua/106672/politologiya/modeli_politichnoyi_komunikatsiyi_kottre_sayn#346.

має важливі наслідки для динаміки влади та контролю в суспільстві.⁹ Й. Бродвік і Б. ван Каам запропонували чотири системи політичної комунікації: мовлення (одностороннє поширення), діалог (горизонтальний обмін), консультація (запит інформації знизу вгору) та реєстрація (запит інформації зверху вниз).¹⁰ Ряд українських науковців досліджували ключові аспекти інформаційної політики в умовах війни. Зокрема, Марина Остапенко - яка досліджувала теоретичні аспекти політичної комунікації. Вона охоплює всі рівні комунікації - від індивідуального до глобального. Вона здійснюється через традиційні ЗМІ, політично організовані утворення (партії, рухи) та неформальні канали.¹¹ О. Пунда, О. Добрянська та Н. Новицька у своїй праці визначають інформаційну політику в умовах війни як систему заходів, що здійснюються державою спільно з інститутами громадянського суспільства. Наполягають в необхідності доповнити Закон України «Про правовий режим воєнного стану» окремою статтею під назвою «Принципи інформаційної політики в умовах війни».¹² І. Залєвська та Г. Удренас аргументували, що інформація є потужним інструментом як для врегулювання, так і для ескалації конфліктів; інформаційні ресурси набувають стратегічного значення в оборонній сфері, рівноцінного традиційним озброєнням; і перемога в інформаційному бою є життєво важливою для досягнення національних стратегічних цілей.¹³ Н. Голованова акцентувала увагу на необхідності розробки спеціалізованої інформаційної політики,

⁹ Моделі політичної комунікації Ж.-М. Коттре і К. Сайн. *Stud.* URL: https://stud.com.ua/106672/politologiya/modeli_politichnoyi_komunikatsiyi_kottre_sayn#346.

¹⁰ Моделі політичної комунікації. *Stud.* URL: https://stud.com.ua/106673/politologiya/modeli_politichnoyi_komunikatsiyi.

¹¹ Остапенко М. Політична комунікація: теоретичні аспекти дослідження. *Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/ostapenko_politychna.pdf.

¹² Novytska N. B., Punda O. O., Dobrianska O. D. Principles of information policy in conditions of the war, and its' regulatory and legal consolidation. *Sociology of law*. 2022. No. 1-2. P. 71–76. URL: <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2022-1-2.14>.

¹³ Zalievska I. I., Udrenas H. I. Information security of Ukraine in the conditions of the russian military aggression. *South ukrainian law journal*. 2022. No. 1-2. P. 20–26. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.4>.

орієнтованої на населення тимчасово окупованих територій.¹⁴ В. Терещенко визначив, що умовах війни інформаційна політика визначається як комплекс нормативно-правових, організаційних, контрольних та інших заходів. Її мета – забезпечити дотримання принципів свободи діяльності медіа та баланс інтересів суспільства і держави під час збройної агресії. Це передбачає складне поєднання відкритості та необхідності контролю інформації для протидії ворогу.¹⁵ Д. Смотрич та Л. Браїлко показали тісний взаємозв'язок між рівнем інформаційної культури громадян та інформаційною безпекою, а також вказали на небезпеку маніпулювання суспільною думкою під час війни.¹⁶

Мета роботи - дослідити причини, що призводять до неефективності взаємодії між державою та суспільством в умовах повномасштабної війни Російської Федерації проти України.

Предмет дослідження - вплив контролю над медіа на несприйняття громадянами повідомлень державної влади.

Щоб виконати дослідницьку роботу, потрібно виконати наступні завдання:

1. Проаналізувати особливості інформаційного простору в умовах війни.
2. Дізнатись, які інструменти комунікації використовують представники влади.
3. З'ясувати як змінювалась роль державних інституцій у побудові комунікації.

¹⁴ Голованова Н. Інформаційна політика України в умовах війни (архетипний підхід). *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2022. № 6(24). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-6\(24\)-57-70](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-6(24)-57-70).

¹⁵ Tereshchenko V. V. Peculiarities of the state information policy in conditions of the war. *Juridical scientific and electronic journal*. 2023. No. 2. P. 391–395. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/92>.

¹⁶ Smotrych D., Brailko L. Information security under martial law. *Uzhhorod national university herald. series: law*. 2023. Vol. 2, no. 77. P. 121–127. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.20>.

4. Збір первинних та аналіз вторинних даних різноманітних досліджень громадської думки.
5. Виробити інструмент оцінки ефективності політичної комунікації.

Методи. З метою вивчення сприйняття комунікації влади на місцевому рівні, було проведено анкетування серед мешканців міста Нетішин. Опитування здійснювалося за допомогою онлайн-платформи Google Forms, що забезпечило зручність та оперативність збору даних. Для оцінки функціонування національного телемарафону «Єдині новини» було використано метод SWOT-аналізу. Це дозволило визначити його сильні (Strengths) та слабкі (Weaknesses) сторони а також можливості (Opportunities) та загрози (Threats). Для аналізу анкет отриманих під час опитування було використано частотний аналіз. Цей метод дав змогу кількісно оцінити розподіл відповідей респондентів, виявити тенденції та найбільш поширені думки у сприйнятті політичної комунікації. Для ретельного вивчення змісту інформації було застосовано метод контент-аналізу. Метод дозволив проаналізувати прес-релізи, звіти соціологічних досліджень, новинні матеріали, наукові статті, законодавчі акти, укази. Його використання допомогло виявити ключові факти, тенденції та зміни в інформаційній політиці держави. Дослідження базувалося на аналізі кількісних вторинних даних з різних соціологічних досліджень, які були проведені провідними українськими аналітичними центрами. Результати даних досліджень були зіставлені та порівняні з даними власного опитування, це дало можливість визначити загальнонаціональні тенденції та місцеві особливості у сприйнятті політичної комунікації.

Також на базі отриманої інформації за допомогою цих методів та комунікаційної моделі Й. Бродвіка і Б. ван Каама було сконструйовано інструмент оцінки ефективності політичної комунікації. Інструмент складається з кількох частин, кожна частина відповідає певній моделі комунікації та оцінює її через конкретні індикатори, використовуючи дані з різних джерел та з власного

дослідження.

Щоб наочно представити оцінку ефективності політичної комунікації за моделями Й. Бродвіка і Б. ван Каама, будуть виставлені бали за індикаторами і кожен бал відповідатиме певному рівню ефективності:

- 1 бал - дуже низька ефективність.
- 2 бали - низька ефективність.
- 3 бали - середня ефективність.
- 4 бали - висока ефективність.
- 5 балів - дуже висока ефективність.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Перший розділ, складається з двох підрозділів. У ньому описується, що таке політична комунікація, які її моделі існують та описано методологію власного дослідження громадської думки. Другий складається теж з двох підрозділів. У цьому розділі продемонстровано особливості побудови комунікації влади зважаючи на виклики війни та трансформація політичної комунікації під час війни в Україні. У третьому розділі показано провали у комунікації через неправильну побудову комунікаційних стратегій та їх наслідки. У останньому підрозділі показано аналіз громадської думки щодо комунікації влади та порівняння результатів досліджень.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

1.1. Сутність та поняття політичної комунікації

Уперше такий термін як термін «комунікація» в сучасному його визначенні запропонував у 1943 році Н. Вінер.¹⁷ У енциклопедичній літературі таке поняття як «комунікація» подається у різноманітних значеннях: шлях повідомлення, зв'язок між різними місцями; спілкування, обмін інформацією від однієї людини до іншої, що здійснюється головним чином за допомогою мови.¹⁸ Саме на її основі інформація слугує для передачі політичного досвіду наступним поколінням, сприяє соціалізації та організовує політичне життя.¹⁹ Комунікація, виконуючи роль сполучного ланцюга між окремими людьми, соціальними групами та суспільними інститутами, є ключовим фактором, що визначає динаміку та напрямок розвитку суспільства. Вона не просто передає інформацію, але й формує соціальні зв'язки, сприяє взаєморозумінню та співпраці. В основі масової комунікації лежить людська мова, а також різноманітні інструменти, такі як друковані та електронні тексти, вони дають змогу координувати спільні дії та досягати колективних цілей. Ці інструменти не лише поширюють інформацію, але й формують суспільну думку, впливають на культурні цінності та визначають політичний дискурс. Крім того, комунікація є потужним засобом впливу на поведінку індивідів та соціальних груп. Вона може використовуватися для формування позитивних соціальних норм, стимулювання громадської активності та мобілізації суспільства на вирішення важливих завдань. Особливо

¹⁷ Акайомова А. Політична комунікація як процес взаємодії політичних суб'єктів. *Політичний менеджмент*. 2011. Т. 1. С. 87–91. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/akaiomova_politychna.pdf.

¹⁸ Kryvenko V. V. Communication: concept, essence, content. *Uzhhorod national university herald. series: law*. 2024. Vol. 1, no. 84. P. 71–77. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.9>.

¹⁹ Акайомова А. Політична комунікація як процес взаємодії політичних суб'єктів. *Політичний менеджмент*. 2011. Т. 1. С. 87–91. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/akaiomova_politychna.pdf.

важливим є налагодження ефективних комунікаційних зв'язків у контексті регулювання асоціальних проявів та вирішення конфліктів у суспільстві. Відвертий діалог, конструктивна критика та взаємна повага є необхідними умовами для подолання соціальних проблем та досягнення консенсусу. Безперечно, розвиток ефективної комунікації сприятиме зміцненню соціальної гармонії та стабільності в суспільстві. Вона допомагає запобігти соціальним конфліктам, збільшити довіру між владою та громадянами, а також створити умови для сталого та гармонійного розвитку. Одним із найбільш вичерпних визначень політичної комунікації, що охоплює її багатогранність та складність, є трактування видатного французького соціолога Роже-Жерара Шварценберга. Він визначив це поняття як «процес передачі політичної інформації, за допомогою якого інформація циркулює між різними елементами політичної системи, а також між політичною й соціальною системами. Безперервний обмін інформацією відбувається як між окремими людьми, так і між тими, хто управляє, і тими, ким управляють, з метою досягнення згоди».²⁰ Ефективність політичної комунікації напрямку співвідноситься з рівнем зрілості громадянського суспільства. Це означає, що якість діалогу між владою та громадянами залежить від того, наскільки суспільство здатне виражати свої інтереси, контролювати дії влади та брати участь у прийнятті рішень. У розвиненому громадянському суспільстві влада не є самодостатньою силою, а виступає як інструмент для реалізації потреб та інтересів громадян. На противагу цьому, в країнах де рівень розвитку громадянського суспільства є низьким, влада часто діє автономно, ігноруючи інтереси громадян. Обмін інформацією як на горизонтальному рівні (між членами суспільства та організаціями) так і на вертикальному рівні (між різними елементами політичної системи) прямо

²⁰ Заславська О. Політична комунікація органів державної влади: теоретико-концептуальні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2010. № 14. С. 15–18.

залежить від того, наскільки високим є досягнутий суспільством рівень демократії. Тому горизонтальний рівень комунікації має набагато важливіше значення, оскільки зосереджений на громадян, за чий голоси і ведеться битва.²¹ Теоретичні засади комунікативного аспекту влади були закладені такими видатними мислителями, як Ханна Арендт, Мішель Фуко та Юрген Габермас. Їхні роботи підкреслюють, що влада є не лише силовим інструментом, а й складним комунікаційним процесом, який визначає відносини між владою та суспільством. Юрген Габермас, розрізняє два типи влади: владу, яка виникає в результаті комунікації, та адміністративну владу, яка здійснюється через бюрократичні механізми. Він стверджує, що в політичній сфері завжди відбувається протистояння між цими двома типами влади. З одного боку, існує комунікативне формування легітимної влади, що базується на вільному та відкритому діалозі між громадянами. У цьому процесі громадська думка формується через дебати та обговорення, і влада виникає як результат консенсусу. З іншого боку, адміністративна влада хоче контролювати політичну комунікацію, щоб забезпечити свою легітимність. Вона використовує різноманітні інструменти, такі як засоби масової інформації, пропаганда та інші бюрократичні процедури, щоб впливати на думку суспільства та підтримувати свою владу.²² Політична комунікація являє собою динамічний процес обміну політичною інформацією, і включає в себе збір, обробку, зберігання, поширення та використання даних, які циркулюють між різними учасниками суспільного життя. Ці учасники, виступають в ролі «джерел» та «споживачів» інформації, і вони можуть бути як окремими індивідами, так і організованими групами,

²¹ Заславська О. Політична комунікація органів державної влади: теоретико-концептуальні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2010. № 14. С. 15–18.

²² Акайомова А. Політична комунікація як процес взаємодії політичних суб'єктів. *Політичний менеджмент*. 2011. Т. 1. С. 87–91. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/akaiomova_politychna.pdf.

верствами чи класами, що взаємодіють в рамках суспільства. Політична інформація являє собою сукупність знань, повідомлень про явища, факти та події політичної сфери суспільства. Саме інформація є основою комунікації.

Політична комунікація є складним і багатогранним процесом, який включає в себе передачу, обмін та інтерпретацію політичної інформації між різними учасниками. Щоб краще зрозуміти цей процес, науковці розробили ряд моделей, які відображають різні аспекти політичної комунікації. Кожна з цих моделей має свої особливості та підкреслює різні аспекти комунікативного процесу, дозволяючи глибше зрозуміти, як функціонує політична комунікація в сучасному світі.

У середині XX століття, а саме в 1940-х роках, американський політолог Гарольд Лассуелл запропонував концептуальну схему, яка описує структуру політичної комунікації. Ця схема, відома як модель Лассуелла, розглядає комунікацію як послідовність елементів, а саме: джерело інформації, повідомлення, канал передачі, адресат і результат комунікації. Ця модель дозволяє аналізувати політичну комунікацію, розкладаючи її на елементи та відповідаючи на основні питання: хто передає інформацію, який її зміст, через які засоби інформація поширюється, кому вона адресована і який ефект вона має.

У цілому можна сказати, що модель Г. Лассуелла закладає теоретичну основу для визначення ефективності комунікації. Ефективність значною мірою залежить від довіри до джерела. Якщо виборці не довіряють політику або партії, їхні повідомлення, будуть сприйняті скептично. Зміст повідомлення має бути зрозумілим і відповідати потребам аудиторії. Канал через який відбувається комунікація має теж викликати довіру, і зокрема відповідати цільовій аудиторії на яку направлена інформація. Політичні повідомлення мають бути прилаштовані до різних частин аудиторії. Формула Г. Лассуелла пояснює політичну комунікацію здебільшого як імперативний, спонукальний процес. Вона акцентує увагу на тому, що відповідь адресата є прямим наслідком запиту

відправника. Однак, цей підхід часто піддається критиці за ігнорування зворотного зв'язку та активної ролі аудиторії, що може призвести до неефективної комунікації. Схема Лассуелла не враховує ті перешкоди, що можуть виникнути в процесі комунікації.

Модель К. Шеннона та У. Уівера, була розроблена початково для технічних систем зв'язку, але може бути застосована для аналізу політичної комунікації. У цьому контексті джерелом інформації виступає політичний актор (політик, партія, державний орган), він формує політичне повідомлення. Це повідомлення, перетворюючись у сигнал (наприклад, виступ, заява, пост у соціальних мережах), передається через канали комунікації (ЗМІ, інтернет, особисте спілкування) до приймача (аудиторії). Приймач, розшифровує отриманий сигнал, намагаючись відновити вихідне політичне повідомлення. Однак, у процесі передачі, особливо в політичній комунікації, виникає безліч «перешкод». Це можуть бути: маніпуляції; дезінформація та недовіра до джерела. Ці перешкоди можуть призвести до того, що отримане аудиторією політичне повідомлення буде суттєво відрізнятися від того, яке було сформоване початково.²³

Модель М. Дефлера значно вдосконалює класичну модель комунікації, вводячи концепцію петлі зворотного зв'язку. Цей елемент дозволяє усунути ймовірну невідповідність між первинним повідомленням та тим, як воно сприймається аудиторією, що є важливим для ефективної політичної комунікації. Розвиваючи ідеї Г. Лассуелла, М. Дефлер долає обмеження початкової моделі, такі як лінійність, односпрямованість та відсутність зворотного зв'язку, що робить цю модель більш відповідною для аналізу сучасних політичних процесів. Згідно з моделлю М. Дефлера, комунікація розглядається як багатоетапний процес. Перший, джерело комунікації формулює

²³ Моделі політичних комунікацій К. Шеннона, У. Уівера і М. Дефлера. *Stud.* URL: https://stud.com.ua/106671/politologiya/modeli_politichnih_komunikatsiy_shennona_uivera_deflera#goog_rewarded.

повідомлення, воно потім передається через спеціальні канали, такі як засоби масової інформації. На другому етапі, повідомлення трансформується в інформацію, яка надходить до приймача, де відбувається її декодування. Третій етап - приймач інтерпретує інформацію, перетворюючи її на власне розуміння повідомлення. Четвертий, механізм зворотного зв'язку дозволяє оцінити, наскільки адекватно відновлене значення відповідає вихідному, забезпечуючи можливість корекції та уточнення повідомлення. Важливо, що модель М. Дефлера вперше представляє комунікацію як процес обміну, а не як односторонню передачу інформації. Це відкриває шлях для аналізу важливих аспектів політичної комунікації, таких як: повідомлення на рівні використання інформаційних каналів, яке передбачає налагодження ефективного зв'язку з цільовою аудиторією через стратегічний вибір та використання відповідних каналів комунікації, враховуючи їхні особливості та специфіку аудиторії. Узгодження інтересів: цей аспект підкреслює необхідність для політиків вибудовувати діалог з різноманітними соціальними групами, шукати компроміси та враховувати інтереси, що є ключовим для формування суспільної згоди. Поточне й циркулююче повідомлення, що виражає здатність політичних акторів підтримувати постійний інформаційний потік, швидко реагувати на зміни в інформаційному просторі та адаптувати свої повідомлення до актуальних подій, забезпечуючи ефективну та динамічну комунікацію.²⁴

Жан-Марі Конттре виявив складну мережу взаємодії між тими, хто керує, і тими, ким керують, підкреслюючи, що хоча всі представники влади є членами політичної спільноти, проте, не кожен громадянин бере активну участь у її формуванні. Ця взаємодія характеризується взаємопроникненням і взаємним впливом, де рішення влади формуються під впливом громадської думки, а громадяни, своєю чергою, реагують на політичні ініціативи. Зі збільшенням

²⁴ De fleur model of communication - *businesstopia*. *Businesstopia*. URL: <https://www.businesstopia.net/communication/de-fleur-model-communication>.

розміру політичної спільноти відносини між владою та громадянами стають більш складними, перетворюючись на мережу зв'язків. У цьому контексті Контре наголошує на важливості соціальних інститутів, таких як вибори та референдуми, які регулюють обмін політичною інформацією. В умовах демократії вибори стають кульмінацією політичної комунікації, забезпечуючи зворотний зв'язок між владою та громадянами. Ефективність політичної комунікації значною мірою залежить від якості та доступності каналів зв'язку, зокрема засобів масової інформації. Активними учасниками цього процесу є різноманітні політичні та неpolітичні організації, які формують інформаційний простір та впливають на громадську думку.²⁵

Модель К. Сайна відображає складну динаміку інформаційного обміну між елітою, бюрократією та широкими масами. В контексті ефективності політичної комунікації, ця модель підкреслює прагнення еліт до використання інформації для зміцнення своєї легітимності. Однак, надмірна концентрація інформації в руках панівного соціального шару може призвести до спотворення реальності та втрати довіри зі сторони суспільства. У сучасному інформаційному просторі, де домінують представники владного класу, контроль над основними засобами комунікації є ключовим інструментом впливу на громадську думку. Однак, ефективна політична комунікація вимагає не лише вертикального потоку інформації, але й активного діалогу між владою та суспільством. Чим більш демократичне суспільство, то тим важливішого значення набуває горизонтальний рівень обміну політичною інформацією. Це значить, що ефективна комунікація передбачає не лише донесення повідомлень від влади до громадян, але й врахування інформаційних потреб та пріоритетів суспільства. Важливим фактором, який впливає на ефективність політичної комунікації, є розвиток нових електронних засобів зв'язку. Вони надають громадянам

²⁵ Моделі політичної комунікації Ж.-М. Контре і К. Сайн. *Stud.* URL: https://stud.com.ua/106672/politologiya/modeli_politichnoyi_komunikatsiyi_kottre_sayn#346.

можливість вільно обмінюватися інформацією, формувати власну думку та брати участь у політичному діалозі. Це створює виклики для влади, і вона повинна адаптуватися до нових умов та забезпечити відкритість та прозорість комунікації.²⁶

Моделі Й. Бродвіка і Б. ван Каама пропонують важливі альтернативи традиційній, ієрархічній моделі політичної комунікації, де відправник інформації (влада) має домінуючу роль, яка жорстко контролює потік повідомлень до адресата (населення). Ці моделі спрямовані на підвищення ефективності політичної комунікації шляхом розширення можливостей для активної участі громадян та врахування їхніх інформаційних потреб. Перша, модель мовлення, вона передбачає одночасне поширення інформації з центрального джерела до великої кількості адресатів, розташованих на периферії. У політичному контексті це може бути представлено як звернення лідера до нації через телебачення або розсилка інформаційних листівок. Хоча ця модель забезпечує широке охоплення аудиторії, її суттєвим недоліком є монологічний характер. Відсутність зворотного зв'язку та обмеження у часі й місці комунікації, які визначаються відправником, знижують її ефективність у встановленні справжнього діалогу та розумінні потреб громадян. Друга, діалогова модель, є протилежною моделі мовлення. Вона відображає поширення інформації в децентралізованій комунікаційній мережі, де інформаційні агенти (громадяни, громадські організації) самостійно визначають час, місце та тему спілкування і взаємодіють безпосередньо між собою, ігноруючи центральні структури або традиційних посередників. Ця модель сприяє горизонтальному обміну думками, формуванню незалежної громадської думки та підвищенню рівня залученості громадян до політичних процесів, що є ключовим для ефективної політичної комунікації в демократичному суспільстві. Третя модель,

²⁶ Моделі політичної комунікації Ж.-М. Коттре і К. Сайн. *Stud.* URL: https://stud.com.ua/106672/politologiya/modeli_politichnoyi_komunikatsiyi_kottre_sayn#346.

консультаційна, яка описує ситуацію, коли агент інформації, що знаходиться на периферії (громадянин, експерт), звертається до центрального інформаційного сховища (офіційного веб-сайту, бази даних) для отримання необхідних відомостей. У цьому випадку ініціатива та визначення теми повідомлення належать користувачеві, а не центральній владі. Забезпечення легкого та зручного доступу до такої інформації є важливим елементом ефективної політичної комунікації, оскільки це дозволяє громадянам самостійно отримувати необхідні дані та формувати обґрунтовану позицію. Четверта, реєстраційна модель циркуляції інформації є протилежною консультаційній: центр (влада) запитує та отримує інформацію від периферійного джерела (громадянина, організації). Прикладами такої комунікації можуть бути онлайн опитування, збір петицій або системи електронного моніторингу громадської думки. Хоча ця модель надає центру більший контроль над напрямком інформаційного потоку, вона є важливим інструментом для отримання зворотного зв'язку від громадян та врахування їхніх запитів у процесі прийняття політичних рішень, що сприяє підвищенню ефективності політичної комунікації.²⁷

У роботі зосередимось саме на моделі політичної комунікації Й. Бродвіка та Б. ван Каама. Вона дозволяє дослідити динаміку та багатовекторність комунікаційних процесів, що є Україні в умовах повномасштабної війни. Чому саме ця модель: український інформаційний простір під час війни не є однорідним, він поєднує в собі елементи централізованої та децентралізованої комунікації. Моделі дозволяють проаналізувати обидва ці виміри, забезпечуючи глибше розуміння того, як інформація поширюється та сприймається.

За допомогою моделі мовлення проаналізується ефективність та вплив централізованих засобів, один з яких національний телемарафон. Це дозволить оцінити охоплення аудиторії, а також виявити проблеми, пов'язані з відсутністю

²⁷ Моделі політичної комунікації. *Stud.* URL: https://stud.com.ua/106673/politologiya/modeli_politichnoyi_komunikatsiyi.

зворотного зв'язку та односторонністю комунікації. Діалогова модель є важливою для дослідження горизонтальної комунікації у соціальних мережах та месенджерах, що набули надзвичайної популярності під час війни. Вона дасть змогу проаналізувати самоорганізацію громадян, обмін інформацією без прямого контролю з боку влади, а також виклики, пов'язані з поширенням неперевіреної інформації. Консультаційна модель дозволить розглянути, наскільки активно громадяни звертаються до офіційних джерел інформації для отримання необхідних відомостей. Для аналізу того наскільки влада здатна та готова отримувати зворотний зв'язок від населення буде використана реєстраційна модель.

1.2. Методологія дослідження

Для досягнення поставленої мети - дослідження ефективності комунікації органів влади з населенням - було застосовано комплексний підхід, який поєднує якісні та кількісні методи для збору та аналізу даних. Цей підхід дозволяє отримати всебічне уявлення про досліджуване явище, враховуючи як об'єктивні показники, так і суб'єктивні оцінки громадян. Для забезпечення об'єктивності дослідження, у першій частині, був проведений збір якісних та кількісних вторинних даних. У другій частині дослідження, для отримання первинних кількісних даних, було проведено опитування місцевих жителів. Використання опитування дозволяє виміряти думки, оцінки та орієнтації громадян щодо політичної комунікації органів влади, що є ключовим для розуміння її ефективності.

Дослідження ефективності комунікації органів влади з населенням було структуровано у дві частини. Перша частина передбачала ретельний попередній збір та аналіз наявних даних, що дозволило сформулювати загальне уявлення про досліджувану проблему та визначити ключові аспекти, які потребують подальшого вивчення. Друга частина дослідження була сфокусована на

отриманні первинних даних шляхом проведення опитування серед місцевих жителів. Для цього було розроблено анкету, яка дозволила зібрати якісні та кількісні дані, що відображають думки та оцінки громадян щодо комунікації з органами влади.

У першій частині дослідження було проведено ретельний аналіз якісних вторинних даних. Відкриті матеріали сторінок неофіційних груп міста в соціальних мережах: досліджувалися дискусії, коментарі та публікації, що відображають громадську думку та реакцію на дії місцевої влади. Наукові матеріали: були опрацьовані статті, монографії та інші наукові праці, що стосуються теорії та практики політичної комунікації. Офіційний сайт Нетішинської міської ради: контент сайту, включаючи новини, звіти, оголошення та інші матеріали. Соціальні мережі місцевого рівня: досліджувалися сторінки місцевих установ у соціальних мережах, а також сторінки місцевих активістів та громадських організацій. Сторінки представників влади: особисті сторінки міського голови, голови міської військової адміністрації та депутатів.

Кількісні дані отримані від проведеного опитування з 12 по 19 лютого на тему: Ефективність політичної комунікації органів влади з громадянами. Насьогодні опитування є найбільш розповсюдженим методом дослідження громадської думки, оскільки воно дозволяє отримати кількісні дані про погляди широкого кола людей на конкретні питання. Цей метод забезпечує можливість виявити тенденції, закономірності та розподіл думок у суспільстві, що є важливим для розуміння соціальних процесів. Анкета соціологічного опитування – це стандартизований інструмент для вимірювання думок, оцінок, орієнтацій людей, які, у свою чергу, відображають та породжують соціальні явища та процеси. Вона дозволяє збирати дані про ставлення людей до різних аспектів життя, їхні цінності, переконання та поведінку. Результати опитування можуть бути використані для аналізу соціальних змін, прогнозування тенденцій

та прийняття обґрунтованих рішень у різних сферах суспільного життя. Цей інструмент особливо цінний при дослідженні політичної комунікації між громадянами та органами державної влади, оскільки дає змогу оцінити не лише рівень інформованості населення, але й ступінь довіри до влади, сприйняття політичних повідомлень та ефективність каналів комунікації. Опитування дозволяє виявити проблемні зони у взаємодії влади та суспільства, а також визначити напрямки для покращення політичної комунікації.

Основною одиницею аналізу є чоловіки та жінки, жителі міста Нетішин, Шепетівського району Хмельницької області віком від 18 до 51+ років. Загалом в опитуванні взяли участь 121 респондент. Для збору первинних кількісних даних було використано опитувальник, розроблений у форматі Google Forms. Це дозволило створити зручний та доступний інструмент для респондентів, який вони могли заповнити самостійно у зручний для них час. Онлайн-формат опитування усунув необхідність фізичної присутності та дозволив респондентам заповнювати анкету у комфортному для них темпі, без часових обмежень. Крім того, платформа Google Forms дозволяє зберегти незавершені відповіді, що дає можливість респондентам зробити перерву та повернутися до опитування пізніше. Опитувальник був поширений серед цільової аудиторії через популярні соціальні мережі, такі як Facebook, Telegram та Instagram, на сторінках, пов'язаних з містом Нетішин. Це забезпечило широке охоплення потенційних респондентів та дозволило залучити до участі в опитуванні представників різних вікових груп та соціальних категорій. Респонденти самостійно переходили за посиланням на опитувальник та заповнювали анкету, що забезпечило анонімність та конфіденційність їхніх відповідей.

Анкета була структурована з використанням переважно «закритих» типів запитань, що дозволило стандартизувати відповіді та спростити процес їхнього кількісного аналізу. Це означає, що респондентам пропонувалися варіанти відповідей, з яких вони обирали найбільш відповідний. Однак, щоб уникнути

обмеження у вираженні думок, в кінці анкети було передбачено відкрите питання, де респонденти мали змогу надати розгорнуту відповідь, висловити свої власні міркування або додати коментарі. Такий підхід дозволив поєднати переваги кількісного та якісного аналізу. Загалом, опитувальник охоплював питання, які стосуються як місцевого рівня, так і загальнонаціонального. Це було зроблено з метою виявити, як респонденти оцінюють комунікацію органів влади на різних рівнях. Такий підхід дозволив отримати більш повну картину сприйняття політичної комунікації громадянами.

Обмеження даного дослідження потрібно враховувати при інтерпретації отриманих результатів. Насамперед, вибірка опитування не є репрезентативною для всього населення міста Нетішин. Це означає, що результати опитування відображають думки лише тих респондентів, які взяли в ньому участь, і не можуть бути узагальнені на всю громаду міста. Крім того, обрані методи збору даних та поширення опитувальника могли призвести до нерівномірного представлення різних соціальних груп. Наприклад, люди, які не мають доступу до інтернету або не володіють навичками використання платформи Google Forms, були виключені з вибірки. Це могло призвести до недостатнього представлення старшого покоління, людей з низьким рівнем доходу або тих, хто проживає у віддалених районах міста. Поширення інформації про опитування виключно через соціальні мережі могло також вплинути на відповіді респондентів, зокрема на питання, що стосуються використання цих платформ. Люди, які активно користуються соціальними мережами, могли надати більш позитивні оцінки їх впливу на політичну комунікацію, ніж ті, хто ними не користується. Також, слід враховувати можливість неуважності респондентів під час заповнення анкети. Через поспіх або втому вони могли випадково натискати не на ті кнопки або робити помилки при введенні даних. Це могло призвести до спотворення результатів опитування. Окрім цього, важливо зазначити, що дослідження базується на суб'єктивних оцінках респондентів, які можуть бути

зумовлені їх особистими переконаннями, емоціями та досвідом. Це означає, що результати опитування відображають не лише об'єктивну реальність, але й суб'єктивне сприйняття респондентами політичної комунікації органів влади. Нарешті, слід враховувати, що дослідження проводилося в конкретний період часу, і його результати можуть не відображати зміни, які відбулися згодом. Політична комунікація є динамічним процесом, і її ефективність може змінюватися залежно від політичних подій, соціальних змін та інших факторів.

Приділення належної уваги проблемі неефективної комунікації між місцевою владою та населенням є ключовим кроком до побудови більш прозорого та відповідального управління. Ефективна комунікація є основою для підвищення рівня підтримки та довіри до місцевої влади. Коли громадяни відчують, що їхні потреби та інтереси враховуються, вони більш схильні підтримувати рішення та ініціативи місцевої влади. Це, своєю чергою, допомагає зміцненню соціальної стабільності, оскільки зменшує напругу та конфлікти в суспільстві.

РОЗДІЛ II. ЗМІНА МОДЕЛІ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ

2.1. Особливості інформаційного простору в умовах війни

В умовах тривалої та жорстокої російсько-української війни, перед Україною постало критично важливе завдання - гарантувати інформаційну безпеку держави. Це включає в себе не лише захист внутрішнього інформаційного простору від ворожої пропаганди та дезінформації, але й активне протистояння спробам агресора спотворити реальність та посіяти паніку серед населення. У цьому контексті надзвичайно важливим стало розкриття сутності підступних планів Російської Федерації, які мають на меті підірив суверенітету й територіальної цілісності України, а також дестабілізацію європейської системи безпеки.

З метою ефективного формування державної інформаційної політики в умовах війни важливим стало комплексне використання всіх інструментів комунікації для протидії деструктивному впливу діяльності російської пропаганди. Одним із ключових завдань було рішуче спростування міфу про непереможність російської армії, розвінчування пропагандистських наративів про її силу та міць як другої армії світу. Паралельно з цим, інформаційна політика мала бути спрямована на наочне демонстрування суспільству наслідків співпраці з окупаційною владою, показ їхньої антидержавної та підіривної діяльності, що загрожує національній безпеці та територіальній цілісності України. Ключовим елементом державної інформаційної політики стало різностороннє та послідовне вселення у громадян непохитної віри у неминучу перемогу України. Такі дії передбачали постійне підкреслення сили українського народу, єдності нації, підтримку міжнародної спільноти та незламного прагнення до свободи. В умовах повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України, налагодження ефективної та безперебійної комунікації між державними

інституціями та українським суспільством набуло важливого значення. Цей комунікаційний процес мав стати не просто інформуванням, а стратегічним інструментом для збереження та зміцнення довіри громадян до влади в надзвичайно складних обставинах. Ефективна комунікація в кризовий період мала б забезпечити розуміння суспільством логіки дій влади, особливо тих кроків, які через свою необхідність, зумовлену бойовими діями, могли видаватися непопулярними або викликати суспільне невдоволення. Зважаючи на особливі умови воєнного стану, разом із необхідністю забезпечення відкритого інформаційного простору та безперешкодного доступу громадян до важливої інформації, виникла нагальна потреба в обмеженні поширення певних даних. Оприлюднення такої інформації могло б стати цінним ресурсом для ворога, сприяючи реалізації його агресивних планів та завдаючи шкоди національній безпеці.

Перехід на цифрове мовлення відкрив перед державою нові інструменти контролю над медіапростором.²⁸ З'явилася технічна можливість швидкого припинення трансляції телеканалів, що транслюють деструктивний контент або поширюють ворожу пропаганду. Це значно спростило процес контролю інформаційного поля порівняно з роботою аналогового телебачення, де глушіння сигналу було складним і не завжди надійним методом. Цифровізація забезпечила неймовірну швидкість передачі критично важливої інформації з передової. Дані про напрями ворожих ударів, пересування військ та оперативну обстановку на полі бою миттєво надходили до відповідних органів управління та широкого загалу. Це дозволяло оперативно реагувати на загрози, своєчасно інформувати населення та координувати зусилля для відсічі агресії.

Зі зростанням популярності соціальних мереж та месенджерів як основних джерел інформації для мешканців, виявилася певна неготовність

²⁸ Данькова Н. Єдина інформаційна політика: що значать рішення влади щодо «Зеонбуду» та марафону. *detector.media*. URL: <https://detector.media/rinok/article/197726/2022-03-22-iedyna-informatsiyna-polityka-shcho-znachat-rishennya-vlady-shchodo-zeonbudu-ta-marafonu/>.

окремих місцевих органів влади до оперативного реагування на актуальні події та потреби суспільства. Незважаючи на потенціал таких платформ, як Facebook, Viber та Telegram, для швидкого поширення важливої інформації та налагодження прямого зв'язку з громадянами, деякі органи місцевого самоврядування не завжди своєчасно оновлювали контент на своїх офіційних сторінках, каналах та групах. Зростання швидкості передачі інформації зовсім не захистило споживачів від отримання фейкових повідомлень чи спаму.²⁹

З початком повномасштабної військової агресії проти України, постала нагальна потреба в налагодженні ефективної системи оповіщення населення, зокрема про повітряні тривоги. У відповідь на цей виклик, було створено загальну систему інформування, ключовим елементом якої стала інтерактивна карта повітряних тривог, доступна через спеціальні Telegram-канали. Простота використання та оперативність передачі інформації зробили ці канали надзвичайно важливим інструментом для забезпечення безпеки громадян в умовах воєнних дій. Згодом, крім загальнонаціональної системи оповіщення, активну комунікаційну діяльність у Telegram за власною ініціативою розгорнули органи державного управління на місцевому рівні, заклади освіти, установи охорони здоров'я та місцеві відділи поліції. Ці канали стали важливим джерелом необхідної інформації для населення. На їхніх сторінках публікувалися дані про розташування та режим роботи пунктів незламності, графіки видачі гуманітарної допомоги, розклади та маршрути евакуаційних кортежів, а також актуальна інформація про наявність пального на ключових транспортних шляхах, що було особливо важливим для біженців. Простий і зрозумілий алгоритм поширення повідомлень через Telegram-канали виявився надзвичайно ефективним у таких складних умовах. У перші місяці повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, українські військовослужбовці активно використовували

²⁹ Zalievska I. I., Udrenas H. I. Information security of Ukraine in the conditions of the russian military aggression. *South ukrainian law journal*. 2022. No. 1-2. P. 20–26. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.4>.

різноманітні онлайн-платформи, для швидкого оприлюднення відеоматеріалів з передової. Ці унікальні кадри, які часто зняті безпосередньо нагрудними камерами бійців, фіксували запеклі бої, моменти успішного знищення ворожої військової техніки, включаючи літальні апарати, танки та броньовані машини. Вони стали важливим інструментом комунікації, демонструючи незламний дух українських захисників, їхню мужність та рішучість у боротьбі з чисельно переважаючою армією. Регулярна публікація таких матеріалів не лише надавала оперативну інформацію про перебіг бойових дій, але й відіграла ключову роль у підтриманні високого морального духу серед цивільного населення.

В інформаційному просторі країни почала відбуватись значна централізація поширення новин. Ключовим елементом цієї централізації став цілодобовий національний телемарафон «Єдині новини #UAразом». Можна сказати, що «пробна» версія телемарафону відбулася ще 16 лютого 2022 року в новозапочаткований президентом України День єднання.³⁰ Ініціатива цілодобового національного марафону стала відповіддю на гостру потребу в швидкому інформуванні суспільства в умовах воєнної агресії. Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, усвідомлюючи надзвичайність ситуації, прийняла рішення, яке дозволило телевізійним мовникам на час дії воєнного стану тимчасово відступити від своїх затверджених програмних концепцій.³¹ Офіційне оголошення Міністерством культури та інформаційної політики України про започаткування безперервного мовлення всеукраїнського телемарафону відбулося 25 лютого 2022 року.³² До участі у формуванні його

³⁰ На телеканалах і радіо України транслиували телемарафон єднання #UAразом. *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/196529/2022-02-16-na-telekanalakh-i-radio-ukrainy-translyuvaly-telemarafon-iednannya-uarazom/>.

³¹ Данькова Н. Нацрада дозволила каналам медіагруп StarLight Media та «Інтер» тимчасовий відступ від ліцензій. *detector.media*. URL: <https://detector.media/rinok/article/222434/2024-02-01-natsrada-dozvolyla-kanalam-mediagrup-starlight-media-ta-inter-tymchasovyy-vidstup-vid-litsenziy/>.

³² 1+1 media, StarLightMedia та InterMediaGroup покажуть спільний новинний телемарафон – МКІП. *detector.media*. URL:

контенту на початковому етапі були залучені провідні загальнонаціональні телевізійні канали, а саме: «1+1», «СТБ/ICTV», «Інтер» і «Рада». Їхній професійний досвід та широка аудиторія мали стати основою для ефективного донесення важливої інформації до кожного куточка країни. Вже наступного дня до цієї важливої ініціативи приєдналися й інші ключові медіагравці українського телевізійного простору, включаючи телеканали «Україна» та «Україна 24», а також суспільний мовник «Суспільне». 21 травня 2024 року Перший канал Суспільного завершив участь у загальнонаціональному телемарафоні «Єдині новини #UАразом». Канал суспільного мовлення розпочав цілодобове незалежне мовлення, повернувшись до власного формату 24/7.³³ Згодом, до трансляції телемарафону долучилася переважна більшість українських телевізійних каналів. Ця участь здійснювалася на повністю добровільній та безоплатній основі. З 18 березня, як важливий крок у протидії російській пропаганді та для донесення достовірної інформації до російськомовної аудиторії, був запущений цілодобовий інформаційний телемарафон «FreeДом». У його створенні об'єднали зусилля провідні українські медіагрупи, а саме StarLightMedia, «Інтер», «1+1» та «Україна», що свідчило про консолідацію медіаресурсу країни в умовах інформаційної війни. З часом, усвідомлюючи стратегічну важливість цього проєкту, координацію марафону «FreeДом» було передано Міністерству культури та інформаційної політики України. Це рішення підкреслило державну підтримку ініціативи та її інтеграцію в загальну стратегію інформаційної безпеки країни. На розроблення контенту для марафону було виділено 165 мільйонів гривень.³⁴

<https://detector.media/production/article/196939/2022-02-26-11-media-starlightmedia-ta-intermediagroup-pokazhut-spilnyy-novynnyy-telemarafon-mkip/>.

³³ Суспільне розширює власне мовлення у марафоні «Єдині новини». *Суспільне мовлення*. URL: <https://corp.suspilne.media/newsdetails/9664>.

³⁴ Канал іномовлення змінив логотип на FreeДом. *detector.media*. URL: <https://detector.media/rinok/article/202174/2022-08-24-kanal-inomovlennya-zminyv-logotyp-na-freedom/>.

19 березня 2022 року, задля захисту інформаційного простору України під час воєнного стану, Президент України видав Указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці держави»».³⁵ Цей документ поклав на Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення та компанію «Зеонбуд» та Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, спільну відповідальність за підтримку стабільної роботи мереж цифрового ефірного телебачення та безперервну трансляцію національних телеканалів. Крім того, указ передбачав організацію цілодобового моніторингу ефірної мережі для оперативного виявлення та усунення можливих загроз. Також було поставлено завдання залучити альтернативних операторів супутникового зв'язку для створення резервних каналів передачі сигналу, що забезпечувало б стійкість телерадіомовлення навіть у випадку пошкодження основних мереж. Того ж дня, Президент України видав указ, яким ввів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану».³⁶ Це рішення стало важливим кроком у формуванні стратегічної відповіді на виклики, спричинені повномасштабним вторгненням Російської Федерації. Реалізація цієї політики, згідно з рішенням РНБО, мала бути забезпечена через консолідацію зусиль усіх загальнонаціональних телевізійних каналів у рамках організації цілодобового інформаційного телемарафону «Єдині новини #UАразом». Однак, не всі провідні українські телевізійні канали одразу приєдналися до централізованого виробництва контенту цього марафону. Зокрема, такі рейтингові мовники як «5-й канал», «Прямий» та «Еспreso» у перші дні після 24 лютого 2022 року продовжили

³⁵ Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці держави : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 18.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003525-22#Text>.

³⁶ Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 18.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-22#Text>.

здійснювати мовлення відповідно до власних, раніше затверджених сіток телепрограм. З плином часу, усвідомлюючи важливість об'єднання інформаційних зусиль в умовах війни, ці три телеканали почали за власною ініціативою інтегрувати фрагменти загальнонаціонального телемарафону у свій ефір. Проте, їхні спроби долучитися до безпосереднього створення контенту телемарафону, брати участь у формуванні його інформаційної політики та вносити свій професійний внесок, наštовхнулися на відмову. Керівництво зазначених телевізійних каналів неодноразово зверталось до Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення та Ради національної безпеки і оборони України з пропозицією долучитися до процесу створення контенту загальнонаціонального телемарафону «Єдині новини». Однак, через не до кінця з'ясовані обставини, ці спроби налагодити співпрацю та знайти взаємоприйнятне рішення не мали успіху. Наслідком стало раптове припинення цифрового ефірного мовлення телеканалів «5-й канал», «Прямий» та «Еспreso» в ніч на 4 квітня 2022 року.³⁷ Ця подія викликала значний резонанс у суспільстві та медійній спільноті, оскільки офіційного та вичерпного пояснення причин такого відключення надано не було. Жоден з державних органів не взяв відповідальність на себе.³⁸ Незважаючи на втрату значної частини аудиторії, яка отримувала інформацію через цифрове ефірне телебачення, зазначені канали продовжили свою роботу, використовуючи альтернативні канали поширення інформації. Серед них були трансляції через мережу Інтернет, супутникове мовлення, присутність на деяких OTT-платформах та у кабельних мережах. В умовах стрімкої діджиталізації та розширення доступу до різноманітних онлайн-платформ, втрата цифрового ефіру, хоч і була відчутною, не призвела до повного

³⁷ Тараненко В. Телеканали «Прямий», «П'ятий» та «Еспreso» відключено від мовлення. *ГЛАВКОМ*. URL: <https://glavcom.ua/news/telekanali-priamiy-pyatiy-ta-espresso-vidklyucheno-vid-movlennya-835523.html>.

³⁸ Два роки тому «Прямий», «Еспreso» і «5 канал» відключили від Т2. *Високий Замок*. URL: <https://wz.lviv.ua/news/510186-dva-roky-tomu-priamiy-espresso-i-5-kanal-vidkliuchyly-vid-t2>.

інформаційного вакууму для аудиторії цих телеканалів. За травень 2022 року «Еспресо» став другим телеканалом за кількістю переглядів - 267 млн 087 тис. 580.³⁹ Глядачі, які мали бажання отримувати інформацію з цих джерел, зберегли можливість доступу до їхнього контенту через інші доступні технології.

Цілодобове національне телемовлення відіграло надзвичайно важливу роль у протидії дезінформаційній кампанії, розгорнутій ворожими пропагандистськими ресурсами. Пропагандисти наполегливо поширювали брехливі твердження про нібито швидкий колапс української оборони, прогнозуючи захоплення країни за лічені дні. Регулярне висвітлення героїчних зусиль воїнів Збройних Сил України, підрозділів територіальної оборони, самовідданої роботи співробітників Національної поліції, Державної служби з надзвичайних ситуацій та інших структур, які забезпечували життєдіяльність країни в умовах війни, мало вирішальне значення для формування в суспільстві непохитної віри у здатність України відбити агресію. З часом суспільна довіра до телемарафону як об'єктивного джерела інформації почала знижуватися, оскільки його контент все частіше сприймався як підданий цензурі. З 2022 року по 2023 рік кількість тих хто позитивно ставиться до марафону зменшилась на 17% - згідно дослідження «Детектор медіа».⁴⁰

Отже, в умовах повномасштабної війни, Україна зіткнулася з необхідністю забезпечення інформаційної безпеки та ефективної комунікації з населенням. До позитивних аспектів можна віднести швидке розгортання системи оповіщення через Telegram, активність місцевих органів влади в інформуванні через месенджери та використання військовими соціальних мереж для підтримки бойового духу. Створення телемарафону стало спробою

³⁹ «Еспресо» став одним із лідерів за кількість переглядів на YouTube у травні | Новини Еспресо. *espresso.tv* . URL: <https://espresso.tv/espresso-stav-odnim-iz-lideriv-za-kilkistyu-pereglyadiv-na-youtube-u-travni>.

⁴⁰ Індекс медіаграмотності українців 2020–2023 (четверта хвиля). *detector.media* . URL: <https://detector.media/infospace/article/225738/2024-04-22-indeks-mediagramotnosti-ukraintsiv-20202023-chetverta-khvylya/>.

консолідувати інформаційний простір. Водночас, виявилися й такі моменти як блокування опозиційних телеканалів, що викликало суспільну критику, та зниження рівня довіри до телемарафону на що вказують результати опитування громадян.

2.2. Трансформація ролі державних інституцій у комунікації

З початком повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, Президент Володимир Зеленський взяв на себе роль ключового комунікатора, встановивши регулярний зв'язок з українським народом через відеозвернення. Його щоденні звернення, часто записані на тлі впізнаваних всіма локацій Києва, мали стати потужним символом стійкості та непохитності українського лідера. Ці відеоролики мали на меті не лише інформувати громадян про поточний стан справ, але й продемонструвати особисту присутність президента в країні, спростувавши чутки про його евакуацію та підкресливши його безперервну роботу в умовах жорстокої війни. Використовуючи прямі звернення, президент Зеленський прагнув заспокоїти суспільство, запобігти поширенню паніки та підтримати національний дух у критичний момент. Однак, у своєму прагненні надати громадянам надію та впевненість, він неодноразово висловлював оптимістичні прогнози щодо швидкого завершення війни. Ці заяви, хоча й мали на меті підтримати моральний дух, з часом почали викликати неоднозначну реакцію, оскільки реальність бойових дій виявилася набагато складнішою та тривалішою, ніж очікувалося. Під час дослідження громадської думки групою «Рейтинг» станом на березень 2023 у перемогу України вірили 93% опитаних, за два роки цей відсоток впав до 74%. Водночас у березні 2023 року 5% опитаних респондентів вважали б перемогою вигнання російських військ за лінію розмежування станом на 23 лютого 2022 р. За два роки відсоток тих хто вважає так само зріс більше ніж у три рази і становить 22%.⁴¹

⁴¹ Разумков Центр. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу

З плином часу, в ефірі національного телемарафону «Єдині новини #UАразом» спостерігалася чітка тенденція до збільшення кількості виступів офіційних речників різноманітних владних інституцій, Збройних Сил України та правоохоронних органів. Ця стратегія активного залучення речників до інформаційного простору поступово набувала ознак одного із способів «відведення негативу» від вищого політичного керівництва держави. Поширення новин та офіційних повідомлень через речників виконувало не лише функцію трансляції «вторинної» інформації, яка вже була опрацьована та схвалена відповідними структурами. Воно також забезпечувало певне зміщення фокусу уваги громадськості з безпосередньо народних депутатів та високопосадовців на їхніх представників - речників. Така комунікаційна тактика дозволяла вищому керівництву держави зберігати певну дистанцію від потенційно чутливих або контрверсійних тем, делегуючи публічне озвучування інформації уповноваженим особам. Більше того, практика періодичної ротації речників створювала додаткову можливість для тимчасового уникнення прямих асоціацій певних інформаційних потоків із конкретними політичними силами або особистими інтересами високопосадовців. Зміна публічних облич, які доносили інформацію, могла на певний час розмивати зв'язки між повідомленнями та конкретними політичними гравцями, що потенційно зменшувало градус суспільної критики або скепсису, спрямованого на владу. Поряд із традиційним використанням офіційних речників, владні структури активно залучали до поширення інформації мережу Telegram-каналів, які вважалися наближеними до них. Ці канали вирізнялися особливою можливістю оперативно отримувати інформацію з внутрішніх джерел, що дозволяло їм швидко реагувати на актуальні події, інтерпретуючи їх у руслі, вигідному для влади. Характерною особливістю такої комунікаційної стратегії стало те, що досить часто первинне

(лютий–березень 2025р.). 2025. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r>.

оприлюднення важливої інформації відбувалося саме через ці Telegram-канали, а вже потім, із певною затримкою, вона з'являлася в ефірі національного телемарафону «Єдині новини». Такий підхід створював своєрідний ефект ексклюзивності та оперативності для підписників цих каналів, формуючи відчуття причетності до інсайдерської інформації.

Вже у перші тижні конфлікту такі канали, як «Труха Україна» «Інсайдер UA», стрімко зібрали мільйони підписників, «Лачен пише» сягнув позначки в 1,5 мільйона підписників станом на початок травня 2025 року, а «Николаевский Ванёк» об'єднав навколо себе близько 2,6 мільйона користувачів.⁴² Цей феномен набув такого масштабу, що вже у середині грудня 2023 року представників Telegram-каналів вперше офіційно акредитували на пресконференцію Президента України Володимира Зеленського. Речник президента Сергій Нікіфоров, коментуючи це рішення для Радіо Свобода, підкреслив, що такий крок був зумовлений результатами соціологічних опитувань, які вказали на Telegram-канали як основне джерело отримання інформації серед українського населення.⁴³ Він також зазначив, що акредитація медіа відбувалася на основі їхніх рейтингів, охоплення аудиторії, рівня впізнаваності та частоти цитування в інформаційному просторі. Заява Сергія Нікіфорова про пріоритетність Telegram-каналів як основного джерела інформації для українців, засвідчила наявність певних складнощів, пов'язаних зі спробами централізувати поширення інформації в умовах повномасштабної війни виключно через ефір національного телемарафону «Єдині новини».

⁴² Ніколаєць Ю. Державна інформаційна політика України в умовах повномасштабного військового вторгнення до Російської Федерації: потенціал та ефективність соціальної мобілізації. *Політичні студії*. 2024. № 1 (7). С. 42–67. URL: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-3>.

⁴³ Високолян О. «Не дав візії майбутнього», «проявив роздратування»: реакція на пресконференцію Зеленського. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/reaktsiyi-na-preskonferentsiyu-zelenskoho/32740635.html>.

В умовах активних бойових дій та закликів влади довіряти виключно офіційним джерелам інформації, увага українських громадян природно зосередилася на повідомленнях від Міністерства оборони, Генерального штабу Збройних Сил України та інших уповноважених державних структур. Як до джерела інформації для Міноборони згідно дослідження USAID-Internews станом на 2024 рік довіряло 63% громадян, що на 15% менше від 2022 року, коли така довіра становила 79%.⁴⁴ Необхідність у достовірній та оперативній інформації про перебіг війни зумовила підвищену пильність суспільства до офіційних каналів комунікації, оскільки будь-які не підтверджені або фейкові новини могли сіяти паніку, дезорієнтувати та підривати національну єдність. Усвідомлюючи важливість контролю над інформаційним простором та запобігання витоку важливих даних, 3 березня 2022 року Головнокомандувач Збройних Сил України Валерій Залужний видав спеціальний наказ «Про організацію взаємодії між Збройними силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану».⁴⁵ Цей нормативний акт чітко визначив ключові напрями співпраці військових з медіа та окреслив чіткий перелік інформації, поширення якої категорично заборонялося з метою збереження державної та військової таємниці. У подальших роз'ясненнях Генерального штабу ЗСУ були деталізовані конкретні категорії забороненої до публікації інформації. Зокрема, під сувору заборону потрапило розголошення будь-яких даних щодо постачання зброї та військової техніки для потреб Збройних Сил України від міжнародних партнерів чи внутрішніх виробників. Таке обмеження було зумовлене

⁴⁴ Чорна О. Найбільш надійним джерелом інформації для українців залишаються родина й друзі, – дослідження USAID-Internews. *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/234411/2024-11-07-naybilsh-nadiynym-dzherelom-informatsii-dlya-ukraintsiv-zalyshayutsya-rodyna-y-druzi-doslidzhennya-usaid-internews/>.

⁴⁵ Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими силами оборони та представниками ЗМІ на час дій правового режиму воєнного стану. : Наказ Головнокомандувача Збро. Сил України від 03.05.2022 № 73. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS36785>.

необхідністю збереження оперативно-стратегічної переваги та унеможливленням отримання ворогом важливої інформації про оборонні спроможності країни. Окрім того, було накладено заборону на розкриття точних місць розташування військових об'єктів, штабів, логістичних центрів та інших стратегічно важливих інфраструктурних елементів, щоб уникнути їхнього ураження ворожими силами. Також суворо заборонялося поширення будь-якої не підтвердженої інформації про влучання ворожих ракет, дронів чи інших засобів ураження, оскільки це могло призвести до паніки серед населення, надання ворогу даних для коригування вогню та розкриття ефективності української протиповітряної оборони. Зокрема, прямо заборонявся фактчекінг будь-яких заяв або публікацій органів безпеки. Таке обмеження, хоч і мало на меті запобігання розголошенню чутливої інформації, проте, призвело до зниження рівня довіри до офіційних повідомлень та ускладнювало роботу журналістів у сфері перевірки достовірності даних. Окремо визначалися умови акредитації представників засобів масової інформації для роботи в умовах воєнного стану, а також чіткі правила їхньої діяльності в районах ведення активних бойових дій. Доступ журналістів (включаючи акредитованих) на військові та інші стратегічно важливі об'єкти, інформація про які могла становити загрозу виконанню бойових завдань, був категорично заборонений. На безпосередній лінії бойових дій працювати дозволялося виключно співробітникам засобів масової інформації та прес-служб центральних органів виконавчої влади, які мали на руках спеціальну прескарту Збройних сил України. Це значно обмежувало коло журналістів, які могли безпосередньо висвітлювати події з передової. Також під заборону перебувало поширення будь-якої інформації, яка могла б розкрити наслідки ракетних ударів по об'єктах критичної інфраструктури держави. Крім того, було заборонено публікувати будь-які матеріали, що демонстрували знищені або пошкоджені зразки озброєння та військової техніки іноземного виробництва, переданої Україні країнами-

партнерами. Це обмеження було пов'язане з міркуваннями безпеки та небажанням розкривати інформацію про втрати західної військової допомоги. Цікавим є той факт, що право журналістів на оприлюднення інформації про наслідки ворожих обстрілів не було закріплено окремим нормативно-правовим актом. Натомість, воно стало можливим лише після оприлюднення спільної заяви Міністерства культури та інформаційної політики України та Міністерства оборони.⁴⁶ Фактично, ця заява зробила журналістів унікальною категорією осіб, які отримали відносну свободу у здобутті та поширенні інформації про руйнування, спричинені влучаннями ворожих ракет чи дронів. З одного боку, це забезпечувало суспільство важливою інформацією про масштаби руйнувань та наслідки агресії, але з іншого – підкреслювало складність та несистемність регулювання інформаційної діяльності в умовах воєнного стану.

Одним із важливих напрямків в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації для державної інформаційної політики стало запровадження регулювання доступу до публічних електронних реєстрів та інформаційно-комунікаційних систем місцевого рівня. Це було зумовлено безпрецедентною загрозою національній безпеці, що виникла внаслідок тимчасової окупації значної частини української території ворогом. В умовах активних бойових дій та присутності окупаційних сил існував високий ризик того, що агресор міг використати відкриті дані з різноманітних державних реєстрів у власних цілях. Особливу небезпеку становила можливість несанкціонованого доступу до таких важливих баз даних, як Державний реєстр речових прав на нерухоме майно. Отримання ворогом інформації з цього реєстру могло мати негативні наслідки, зокрема, існувала реальна загроза незаконного переоформлення права власності на нерухоме майно, що належало як державі,

⁴⁶ Спільна заява Міністерства культури та інформаційної політики України, Міністерства оборони України та представників ЗМІ. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/spilna-zayava-ministerstva-kulturi-ta-informacijnoyi-politiki-ukrayini-ministerstva-oboroni-ukrayini-ta-predstavnikiv-zmi>.

так і приватним особам, на користь окупаційної адміністрації або пов'язаних з нею осіб. Крім того, відкритий доступ до реєстру міг надати агресору конфіденційну інформацію про власників майна, їхні особисті дані, майновий стан та місцезнаходження, що могло бути використано для шантажу, тиску або інших ворожих дій. Кабінетом Міністрів України було видано постанову від 12 березня 2022 року №263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану».⁴⁷ Цей нормативно-правовий акт містив рекомендації органам місцевого самоврядування щодо тимчасового припинення або обмеження функціонування їхніх інформаційних та інформаційно-комунікаційних систем, а також публічних електронних реєстрів. Реагуючи на цю постанову, органи місцевого самоврядування по всій країні вживали різних заходів. Деякі громади вдалися до повного закриття доступу до інформації, розміщеної на їхніх офіційних сайтах, вважаючи це необхідним кроком для запобігання витоку даних, які могли б бути використані ворогом. Інші ж, намагаючись зберегти баланс між безпекою та прозорістю, обмежувалися частковим закриттям інформації, залишаючи у відкритому доступі лише ту її частину, яка не становила безпосередньої загрози. На практиці це також призвело до обмеження доступу представників засобів масової інформації до певної інформації про діяльність місцевих громад, зокрема до матеріалів пленарних засідань рад. Самі сесії міських рад нерідко проводилися в закритому для громадськості режимі. Крім того, почастишали випадки відмов у наданні певної інформації у відповідь на офіційні інформаційні запити, що ускладнювало роботу журналістів та обмежувало право громадян на доступ до публічної інформації. Процес відновлення доступу до раніше закритої

⁴⁷ Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану. : Постанова Каб. Постанова Міністрів України від 12.03.2022 № 263. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP220263>.

інформації, особливо це стосувалося публічних електронних реєстрів, розпочався з літа 2022 року, коли ситуацію в країні вдалося відносно стабілізувати. При тому у частині громад органи влади виносили як окрему категорію публікації для інформування внутрішньо переміщених осіб, створюючи для них окремі групи у месенджерах та сторінки у соцмережах.

Протягом певного періоду повномасштабної війни, особливо в умовах регулярних та тривалих відключень електропостачання, що спостерігалися восени 2022, взимку 2023 та влітку 2024 року держава зберігала відносну незмінність нормативно-правової бази, що регулювала діяльність блогерів. Ця частина інформаційного простору продемонструвала стрімке зростання популярності саме в цей період. Енергетична криза трансформувала модель споживання медіа в Україні: скорочення часу, проведеного за переглядом телевізійних програм, супроводжувалося значним зростанням уваги до контенту, доступного на мобільних пристроях, таких як смартфони, ноутбуки та планшети. Ці пристрої, завдяки своїй автономності та низькому енергоспоживанню порівняно з телевізорами, стали основним джерелом інформації та розваг для багатьох українців в умовах блекаутів. Однак, паралельно зі зростанням ролі блогерів та мобільних платформ у забезпеченні інформаційних потреб населення, активізувалися й ризики поширення деструктивного контенту. Розвиток соціальних мереж та месенджерів відкрив додаткові канали для проникнення російських пропагандистських наративів та фейків в український інформаційний простір.⁴⁸ У складних умовах повномасштабної російсько-української війни, коли інформаційний простір став місцем жорстокої боротьби, значна частина блогерської спільноти зіткнулася з серйозними етичними викликами. Для певної кількості блогерів фінансовий аспект їхньої діяльності продовжував відігравати визначальну роль, стаючи головним стимулом для

⁴⁸ Zalievska I. I., Udrenas H. I. Information security of Ukraine in the conditions of the russian military aggression. *South ukrainian law journal*. 2022. No. 1-2. P. 20–26. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.4>.

поширення часто неперевіраних, сенсаційних за своїм характером повідомлень, не об'єктивних коментарів та упереджених висновків. По таких випадках ефективно працювала Служба безпеки України.⁴⁹ У гонитві за збільшенням аудиторії та, відповідно, зростанням прибутків, критерії достовірності та відповідальності за поширену інформацію нерідко відходили на другий план. Перспектива залучення максимальної кількості користувачів ставала головним орієнтиром при виборі та оприлюдненні інформаційного контенту. Питання щодо необхідності та доцільності державного регулювання діяльності блогерів в Україні викликали запеклі дискусії в суспільстві та експертному середовищі.

Прихильники регулювання наголошували на необхідності боротьби з дезінформацією та запобігання поширенню шкідливого контенту, тоді як противники вбачали в цьому загрозу свободі слова та обмеження незалежності блогерів.⁵⁰ Практика показала, що навіть блокування окремих YouTube чи Telegram-каналів не стало ефективною перешкодою для появи нових, що свідчило про гнучкість та адаптивність блогерського середовища. В умовах інформаційної війни блогери, використовуючи популярність соціальних мереж, відеохостингів та месенджерів, активно поширювали власні, часто суб'єктивні оцінки подій російсько-українського конфлікту. Ці оцінки привертали значну увагу аудиторії не лише через сприйняття їх як «незалежних» від офіційних джерел, але й завдяки різноманітності представлених точок зору. В умовах інтенсивного інформаційного потоку, коли своєчасне отримання достовірної інформації могло мати критичне значення для безпеки громадян, саме різноманіття оцінок актуалізувало серед користувачів активний пошук

⁴⁹ Працював на каналах Медведчука: СБУ повідомила про підозру популярному блогеру. *Новини України за останню годину на Главред. Актуальні новини в світі за сьогодні - Главред*. URL: <https://glavred.net/ukraine/rabotal-na-kanalah-medvedchuka-sbu-soobshchila-o-podozrenii-populyarnomu-blogeru-10631810.html>.

⁵⁰ Медіаспоживання в Україні: зміна медіапотреб та програш російської пропаганди. *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/196442/2022-02-15-mediaspozhyvannya-v-ukraini-zmina-mediapotreb-ta-progrash-rosiyskoi-propagandy/>.

інформації, яка б сприяла формуванню власного, комфортного інформаційного поля. Пріоритетними ставали відчуття інформаційного комфорту та особиста участь у процесі формування власного інформаційного простору. На жаль, значна частина блогерів, навіть в умовах повномасштабної війни, демонструвала відверте нерозуміння глибинних причин та наслідків російської агресії. Деякі з них продовжували просувати наративи про «поглиблення дружніх відносин з Росією», висловлюючи здивування щодо того, як «політики могли розсварити два братні народи». Такі блогери відкрито засуджували рішення вищого військово-політичного керівництва України, спрямовані на організацію національного опору агресору, ігноруючи той факт, що саме російська агресія стала першопричиною неминучих людських жертв та руйнувань внаслідок бойових дій. Їхні публікації часто містили антидержавні заклики та дезінформацію, що створювало додаткові загрози національній безпеці України в умовах війни.⁵¹

Верховна Рада України вже у березні 2022 року внесла суттєві зміни до Кримінального кодексу, доповнивши його статтями 435-1 та 436-2.⁵² Ці законодавчі нововведення мали на меті криміналізувати дії, спрямовані на виправдання, визнання правомірною або заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України. Таким чином, держава чітко визначила неприпустимість будь-яких спроб легітимізувати злочинні дії Росії та її імперську політику. Крім того, нові статті Кримінального кодексу встановлювали кримінальну відповідальність за глорифікацію учасників збройної агресії Російської Федерації. Це означало, що будь-які публічні вихваляння чи звеличення осіб, причетних до військових злочинів та агресії

⁵¹ Nikolaiets Y. State information policy of Ukraine in the conditions of a full-scale military invasion of russian federation: social mobilization potential and efficiency. *Political studies*. 2024. No. 1 (7). P. 42–67. URL: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-3>.

⁵² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції : Закон України від 03.03.2022 № 2110-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#Text>.

проти України, тягнули за собою кримінальне покарання. Такий крок був спрямований на запобігання формуванню позитивного образу ворога та унеможливлення підриву національної безпеки. Окремим кримінальним покаранням каралося поширення інформації, яка прямо заперечувала факт агресії Російської Федерації проти України.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 року стало не лише трагічним етапом в історії України, але й каталізувало стрімкий розвиток та актуалізацію горизонтальних зв'язків між громадянами. Цей феномен знаходить своє відображення в діалоговій моделі політичної комунікації Й. Бродвіка і Б. ван Каама, яка передбачає безпосередній обмін інформацією між рівноправними учасниками комунікаційного процесу, без домінування централізованого джерела. Причиною такого різкого зростання значущості горизонтальних зв'язків стала нагальна потреба в оперативному обміні критично важливою інформацією, яку центральні телеканали та місцеві засоби масової інформації не завжди могли швидко забезпечити. У перші, найбільш хаотичні та непередбачувані дні повномасштабної війни, коли мільйони українців були змушені покинути свої домівки, життєво необхідними ставали повідомлення про наявність пального на автозаправних станціях вздовж евакуаційних маршрутів, про можливість знайти тимчасовий прихисток на ніч у незнайомих містах чи про терміновий ремонт пошкодженого автомобіля. Саме соціальні мережі та месенджери, завдяки швидкості своєї роботи, стали основним каналом для поширення такої критично важливої інформації, дозволяючи громадянам швидко допомагати один одному в режимі реального часу. Крім того, соціальні мережі відіграли важливу психологічну роль, ставши одним із засобів зняття стресу та боротьби з тривогою в умовах постійної загрози. Вони забезпечували можливість безперервного спілкування з рідними, друзями та навіть незнайомими людьми, які опинилися в схожій ситуації.

Отже, у перші місяці повномасштабної війни ефективна комунікація влади проявлялася в регулярних зверненнях президента Зеленського, які символізували стійкість та мали заспокійливий ефект. Однак з часом оптимістичні прогнози щодо швидкого завершення війни почали викликати нерозуміння людей та люди перестали вбачати необхідність у цих зверненнях. Спостерігалася тенденція до використання офіційних речників для «відведення негативу» від вищого керівництва, а також активне залучення Telegram-каналів, наближених до влади, для оперативного поширення інформації з ефектом ексклюзивності. З метою контролю інформаційного простору та запобігання витоку чутливих даних було видано накази щодо обмеження поширення певної інформації, що потенційно могло знизити рівень довіри до офіційних повідомлень та ускладнити роботу журналістів. Також було обмежено доступ до публічних електронних реєстрів та інформаційно-комунікаційних систем місцевого рівня з метою запобігання їх використанню ворогом. Водночас, держава тривалий час не регулювала діяльність блогерів, які в умовах блекаутів стали єдиним джерелом інформації, й каналом поширення деструктивного контенту. Повномасштабна війна також актуалізувала горизонтальні зв'язки між громадянами, де соціальні мережі стали ключовим інструментом оперативного обміну критично важливою інформацією та психологічної підтримки.

РОЗДІЛ III. ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Інформаційні провали та їх наслідки під час війни

В умовах безперервного потоку інформації, поряд з ефективними елементами комунікації виникали й провали. Ці недоліки в комунікації між владою, медіа та суспільством, особливо в кризові моменти війни, мали серйозні наслідки, впливаючи на рівень довіри, суспільну думку та національну безпеку.

Єдиний телемарафон спочатку задумувався як ключовий інструмент для забезпечення громадян України оперативною та достовірною інформацією про найважливіші події як всередині країни, яка потерпала від повномасштабної агресії, так і для донесення інформації на міжнародну арену. Передбачалося, що цей централізований інформаційний майданчик стане надійним джерелом, доступним кожному в будь-який час доби, сприяючи єдності суспільства та протидії ворожій пропаганді. Проте, вже на перших етапах роботи телемарафону виявилися значні інформаційні провали, які суттєво підірвали його потенціал як оперативного та авторитетного джерела новин. Однією з перших проблем стало нераціональне використання ефірного часу, значна частина якого заповнювалася повторним показом одних і тих самих передач та виступів. Причому, нерідко повторювалися не лише матеріали попередньої доби, що могло б бути виправдано для тих, хто не мав змоги ознайомитися з ними раніше, але й більш ранні ефіри.⁵³ Таке дублювання контенту створювало у глядачів відчуття інформаційної стагнації та не сприяло формуванню сприйняття телемарафону як джерела найсвіжіших та актуальних даних. Наслідком цього, відповідно до щорічного дослідження «Детектор медіа» - «Індекс медіаграмотності українців»,

⁵³ Куляс І. Моніторинг телемарафону «Єдині новини» й ефіру Першого каналу Суспільного за 7–9 травня 2025 року. *detector.media*. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/240847/2025-05-13-monitoryng-telemarafonu-iedyni-novyny-y-efiru-pershogo-kanalu-suspilnogo-za-79-travnya-2025-roku/>.

через прикрашання дійсності та відсутність різноманітних точок зору в ефірі національного телемарафону, станом на 2024 рік 77% опитаних шукають інформацію в інших джерелах.⁵⁴ Однак, чи не найкритичнішим інформаційним провалом в організації роботи телемарафону стала відсутність чіткого та стабільного розкладу виходу новинних блоків, відомого для глядачів. Спроба запровадити короткі, півгодинні випуски новин виявилася нежиттєздатною через банальну нестачу якісного та свіжого інформаційного матеріалу для такого частого оновлення. Це призводило до заповнення новинних блоків другорядною інформацією або тими ж повторами, ще більше поглиблюючи недовіру до телемарафону. Особливо гостро ця проблема відчувалася у нічних інформаційних блоках, які нерідко страждали від затримки у подачі важливої інформації, що втрачала свою актуальність до моменту виходу в ефір.⁵⁵ Одним із помітних недоліків стала явна перевага в ефірному часі представників партії «Слуга народу», Офісу президента та очільників військових адміністрацій. Наприклад за період від 01 січня по 30 квітня 2024 року 82,5% зі всіх гостей «Єдиних новин» це були члени «Слуги народу».⁵⁶ Такий дисбаланс у представленні різних політичних сил та думок обмежує повноту інформаційної картини та породжує відчуття упередженості подачі матеріалу. Крім того, часте залучення до ефірів одних і тих самих експертів призводить і до зниження інтересу глядацької аудиторії. Монотонність та передбачуваність коментарів, особливо на тлі того, що значна частина прогнозів щодо розвитку подій на фронті та в міжнародній політиці виявлялася неточною, підірвала авторитет цих

⁵⁴ Індекс медіаграмотності українців 2020–2024 (п'ята хвиля). *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/240621/2025-05-06-indeks-mediagramotnosti-ukrainsiv-za-2024-rik/>.

⁵⁵ Nikolaiets Y. State information policy of Ukraine in the conditions of a full-scale military invasion of russian federation: social mobilization potential and efficiency. *Political studies*. 2024. No. 1 (7). P. 42–67. URL: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-3>.

⁵⁶ Морський О. Мономарафон. Гостьова цензура «Єдиних новин». *detector.media*. URL: <https://detector.media/kritika/article/227288/2024-05-24-monomarafon-gostova-tsenzura-iedynykh-novyn/>.

«експертів». Вони сприймаються не як компетентні представники, а як ретранслятори вигідної для влади інформації, що стало серйозним інформаційним провалом, оскільки підірвало довіру до марафону в цілому. Аналіз ефірного часу показав, що телеканали «Рада» та «Ми - Україна» надавали непропорційно більше ефірного часу запрошеним експертам, іноді доводячи тривалість таких включень до 2-2,5 годин, повністю ігноруючи при цьому блоки новин. Таке порушення балансу між оперативним інформуванням та експертною аналітикою призводить до втрати оперативності та зниження інформаційної цінності марафону.⁵⁷ Наслідком цих інформаційних провалів стало поступове зменшення уваги громадян до повідомлень телемарафону. Використання марафону для централізації поширення інформації фактично не вдалося.

За словами тодішнього міністра культури та інформаційної політики Олександра Ткаченка, вже наприкінці березня 2022 року рейтинг національного телемарафону «Єдині новини #UАразом» становив лише 13-15%. Міністр пояснював це явище загальним спадом телевізійної аудиторії в країні.⁵⁸ Станом на 3 травня частка національного телемарафону у період з 1 січня 2024 по 13 квітня 2025 впала до 3,34, що на рівні з телеканалом «Бігуді».⁵⁹ Існує вагоме припущення, що порівняно низька популярність телемарафону була зумовлена не лише зменшенням загального інтересу до телебачення як такого, а й низкою суттєвих інформаційних провалів. До них слід віднести невпевненість глядачів у якості подаваного контенту, непривабливий та монотонний формат із частими

⁵⁷ Куляс, І. Підсумки моніторингу телемарафону «Єдині новини» за жовтень– грудень 2022 року. Детектор медіа. <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/206862/2023-01-11- pidsumky-monitoringu-telemarafonu-iedyni-novyny-zazhovten-gruden-2022-roku-persha- chastyna/>.

⁵⁸ Рейтинг телемарафону на рівні 13-15%, бо українці стали менше дивитися ТБ - Ткаченко. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3685856-rejting-telemarafonu-na-rivni-1315-bo-ukrainci- stali-mense-divitisa-tb-tkacenko.html>.

⁵⁹ Наскільки впав рейтинг марафону та як журналісти «УП» розслідували вбивство Рошиної. detector.media. URL: <https://detector.media/infospace/article/240549/2025-05- 03-naskilky-vpav-reyting-marafonu-ta-yak-zhurnalisty-up-rozsliduvay-vbyvstvo-roshchynoi/>.

повторами однієї й тієї ж інформації, оприлюднення не завжди перевірених даних, а також залучення до ефіру так званих «експертів з усіх питань», чий коментарі часто викликали сумніви у їхній компетентності. Особливо гостро ці інформаційні провали відчувалися на фоні зростаючої суспільної потреби в отриманні чіткої та об'єктивної інформації щодо завершення бойових дій та можливих умов миру. Ці питання ставали дедалі актуальнішими, особливо на тлі повідомлень про скорочення обсягів міжнародної допомоги Україні та численних корупційних скандалів, які підірвали довіру до влади та поставили під сумнів ефективність використання наданих ресурсів. В умовах дефіциту достовірної інформації з ключових питань, телемарафон, замість того щоб стати надійним джерелом, провокував пошук альтернативних каналів отримання новин серед населення. Незважаючи на наростаючу критику щодо організації марафону, значних витрачених на нього коштів та його відносно низької ефективності у задоволенні інформаційних потреб суспільства, від його формату не відмовилися й у 2025 році. Під час повномасштабного вторгнення Росії витрати на телемарафони «Єдині новини #UАразом» та «Греedom» становлять 2,01 млрд грн.⁶⁰

Через стрімке посилення впливу цифрових платформ під час війни відбувся масовий відтік аудиторії від традиційного ефірного телебачення до соціальних мереж, відеохостингів та месенджерів. Цей тренд яскраво ілюструє лідерство Telegram-каналів як основного джерела інформації для багатьох українців, що певною мірою було підсилено публічною підтримкою окремих таких каналів з боку владних структур. Однак, ставка на поширення інформації через інфлюенсерів, які позиціонувалися як володарі ексклюзивної інсайдерської

⁶⁰ Українські платники податків заплатили 2 мільярди гривень за телемарафони - Букви. *Букви*. URL: https://bukvy.org/ukrayinski-platnyky-podatkov-zaplatyly-2-milyardy-gryven-za-telemarafony/?fbclid=IwY2xjawKRVBFleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFSRmFLZGVVYm1SZmZlUlBjAR6xTRhgrybXwPRjMX2abOBg2Hm4XcXnbWph-7WhqiPIEg0G608nJoTm1iU6g_aem_nykEEwtMPoKaHMAOX7eugw.

інформації, виявилася інформаційним провалом із неоднозначними наслідками. Хоча на початковому етапі повномасштабного вторгнення їхня провладна позиція часто сприймалася як виправдана необхідністю національної єдності, з часом зростання недовіри до джерел, прямо асоційованих з офіційною владою, призвело до зниження їхньої ефективності. Цей інформаційний провал був зумовлений нездатністю значної частини цих інфлюенсерів надати адекватну та об'єктивну оцінку реалій на фронті, справжніх масштабів та характеру міжнародної допомоги. Більше того, їхнє небажання пов'язувати надання цієї допомоги з конкретними антикорупційними діями української влади підривало довіру аудиторії, яка все гостріше відчувала необхідність боротьби з внутрішніми проблемами країни навіть в умовах зовнішньої агресії. Варто зазначити про те, що з 2022 по 2024 роки кількість українців, які вважають корупцію основною проблемою зріс з 64% до 79,4%. Наслідком цього стало формування скептичного ставлення до інформації, що надходила з джерел, які відверто демонстрували свою лояльність до влади, що є серйозним інформаційним провалом, оскільки підриває здатність влади ефективно комунікувати з суспільством. Іншим значущим інформаційним провалом під час повномасштабного вторгнення стало викриття безвідповідальності Telegram-каналів щодо достовірності поширюваної інформації. Орієнтованість на швидке поширення сенсаційного контенту задля вигоди, каналами часто ігнорується необхідність перевірки фактів. Наприклад 7 травня 2025 року у Telegram-каналах почала поширюватися новина від нібито міністра оборони Умерова та начальника ГУР Кирила Буданова про смерть проєктувальника БПЛА під час теракту в Харкові. Утім, за 10 хвилин дописи були видалені, та їх встигли поширити українські медіа.⁶¹ У випадках виявлення помилковості опублікованої

⁶¹ ФЕЙК: Міністр оборони Рустем Умеров повідомив про вбивство проєктувальника БПЛА під час теракту в Харкові. *VoxUkraine* | «Вокс Україна» – більше ніж найкраща аналітика про Україну. URL: <https://voxukraine.org/fejk-ministr-oborony-rustem-umyrov-povidomyv-pro-vbyvstvo-proyektuvальnyka-bpla-pid-chas-teraktu-v-harkovi>.

інформації, спростування подавалися як чергова сенсація, а не як визнання та виправлення допущеної помилки.

Відсутність системного та послідовного підходу до формування стійкого україноцентричного інформаційного поля на державному рівні стала особливо очевидною та болісно відчутною з початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. Цей стратегічний прорахунок призвів до того, що значна частина інформаційного простору країни виявилася вразливою до зовнішнього впливу та дезінформаційних кампаній, що активно розгорталися агресором протягом багатьох років. Безумовно, посилення відповідальності за поширення недостовірної інформації в умовах активної фази війни є кроком виправданим та необхідним для забезпечення національної безпеки та запобігання паніці серед населення. Однак, ефективність цих заходів могла б бути значно вищою, якби превентивні дії були вжиті значно раніше. Інформаційний провал полягає в тому, що держава, починаючи зі здобуття незалежності у 1990-х роках, не спромоглася на формування комплексної та виваженої системи захисту власного інформаційного суверенітету. Не було створено ефективних механізмів протидії ворожим інформаційно-психологічним операціям, які систематично проводяться Росією з метою підризу національної єдності, поширення дезінформації та формування вигідних для агресора наративів.⁶²

Однією з визначальних характеристик сучасної російсько-української війни стала активна та багатогранна роль медіа-ресурсів, яка вийшла далеко за межі простого висвітлення фактів. Замість траслятора подій, медіа перетворилися на потужний інструмент впливу, який цілеспрямовано використовується для формування певних бажаних сценаріїв та результатів. У такому динамічному та часто маніпулятивному інформаційному середовищі

⁶² Zalievska I. I., Udrenas H. I. Information security of Ukraine in the conditions of the russian military aggression. *South ukrainian law journal*. 2022. No. 1-2. P. 20–26. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.4>.

гостро постала проблема застарілості законодавчої бази, що регулювала діяльність медіа. Нормативні акти, сформовані напочатку незалежності України у 1991-1993 роках, виявилися абсолютно неадекватними для регулювання сучасного медіаринку, який бурхливо розвивався з появою онлайн-медіа, різноманітних відеоплатформ та соціальних мереж. Відсутність чітких правил гри на медіаринку призвела до низки негативних наслідків. По-перше, це ускладнило ефективну боротьбу з ворожою пропагандою та дезінформацією, які активно поширювалися через нові комунікаційні канали, залишаючись поза межами традиційного регулювання. По-друге, це створило сприятливе середовище для недобросовісної конкуренції та поширення неякісного контенту, що підривало довіру аудиторії до національних медіа. По-третє, держава втратила ефективні інструменти для впливу на інформаційну політику онлайн-платформ та відеохостингів, які стали важливими джерелами інформації для значної частини населення. Очевидною стала нагальна потреба у модернізації державного підходу до регулювання ринку медіапродукції, адже можливості та специфіка цього ринку давно переросли вузькі рамки традиційного поняття «засоби масової інформації».⁶³

Ухвалений у грудні 2022 року Закон України «Про медіа», попри свою важливість у регулюванні інформаційного простору, містив суттєвий недолік, що проявився як інформаційний провал у контексті триваючої війни.⁶⁴ Цим недоліком стала недостатня увага до системних заходів з формування медіаграмотності серед населення. Закон визначає медіаграмотність як комплекс навичок та знань, що дозволяють користувачам ефективно та безпечно споживати медіаконтент. Однак, ключовим інформаційним провалом стало те,

⁶³ Nikolaiets Y. State information policy of Ukraine in the conditions of a full-scale military invasion of russian federation: social mobilization potential and efficiency. *Political studies*. 2024. No. 1 (7). P. 42–67. URL: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-3>.

⁶⁴ Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.

що закон не конкретизував, які саме навички та знання є критично важливими для безпечного користування медіасервісами в умовах інформаційної війни, де і яким чином громадяни можуть їх набути, а також хто несе відповідальність за надання таких знань. Закон покладає відповідальність за питання медіаграмотності на Національну раду з питань телебачення і радіомовлення, зобов'язуючи її включати відповідні заходи до своєї Стратегії діяльності, яка, в свою чергу, має оновлюватися лише раз на три роки. В умовах швидкоплинної інформаційної війни, де ворожі наративи та дезінформація поширюються миттєво, такий трирічний цикл оновлення стратегії виглядає як значний недолік інформаційної політики, що не дозволяє швидко реагувати на нові загрози. Перелік заходів з підвищення медіаграмотності, запропонований у Законі (реалізація проєктів, створення публікацій, формування вимог до провайдерів платформ спільного доступу до відео), є далеко не вичерпним і не відображає нагальної потреби у системній та всеохопній програмі медіаосвіти. Наприклад, несвідомі громадяни публікують фото та відео обстрілів не усвідомлюючи те, що цим полегшують завдання ворогові, чинять загрозу для військових та цивільних людей. Тому органи влади мають через засоби масової інформації проводити постійну навчальну роботу серед населення, а правоохоронні органи повинні припиняти такі дії.⁶⁵

Також, ще одним із серйозних інформаційних провалів стало те, що на початковому етапі повномасштабного вторгнення виявилось надмірне сподівання громадян на порівняно швидке завершення війни з Російською Федерацією. Після успішних контрнаступальних операцій Збройних Сил України у 2022 році, зокрема звільнення значних територій поблизу Києва та Харкова, а також визволення Херсона, українські медіаресурси, значною мірою

⁶⁵ Zalievska I. I., Udrenas H. I. Information security of Ukraine in the conditions of the russian military aggression. *South ukrainian law journal*. 2022. No. 1-2. P. 20–26. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.4>.

під впливом оптимістичних заяв вищих органів державної влади, почали формувати в суспільстві завищені очікування щодо швидкого та безпеліційного завершення війни, включаючи повну деокупацію всіх територій країни. За даними КМІСу у вересні 2022 року кількість людей, які виступають проти територіальних поступок становила 87%.⁶⁶ Подача інформації, хоча й мала на меті підтримати бойовий дух та вселити надію на близьку перемогу, згодом виявилася одним із серйозних інформаційних провалів. Наслідком такого завищеного оптимізму стало розходження між очікуваннями значної частини суспільства та суворою реальністю бойових дій. Замість прогнозованого швидкого просування українських військ, ситуація на фронті стабілізувалася, а подальші контрнаступальні спроби, зокрема очікуваний з великою надією контрнаступ 2023 року, не принесли очікуваних швидких та масштабних результатів. Це розчарування стало болючим наслідком попереднього інформаційного перенасичення надмірно оптимістичними прогнозами, яке не враховувало складності військової ситуації, ресурсів противника та геополітичних факторів. Про це також свідчать дані Київського міжнародного інституту соціології, адже з жовтня 2023 року кількість людей, які вважають, що Україна може відмовитися від деяких територій для якнайшвидшого досягнення миру почала збільшуватись. У жовтні вона становила вже 14% і станом на березень 2025 їхня кількість 39%.⁶⁷ Затяжний характер повномасштабної російсько-української війни виявив один із ключових інформаційних провалів влади - недостатню комунікацію щодо необхідності довготривалої адаптації суспільства до умов тривалого конфлікту. Цей інформаційний вакуум мав відчутні наслідки. Замість поступової підготовки громадян до тривалої війни, зі

⁶⁶ Прес-релізи та звіти - Динаміка готовності до територіальних поступок та роль окремих параметрів у можливих мирних домовленостях (і ставлення до 96 варіантів мирних домовленостях). URL:

<https://www.kiis.com.ua/lang=ukr&cat=reports&id=1506&page=1>.

⁶⁷ Теж саме.

зростаючими масштабами мобілізації та посиленням державного регулювання економіки для забезпечення потреб фронту, та пояснення наслідків, суспільство зіткнулося з цими процесами вже в умовах триваючого конфлікту. Відсутність завчасної та ґрунтовної комунікації щодо цих неминучих змін викликала розгубленість, невдоволення та навіть опір певних верств населення, які не були належним чином підготовлені до такого сценарію. Зокрема, недостатнє пояснення необхідності посилення мобілізаційних заходів та їхніх можливих соціальних та економічних наслідків призвело до зростання напруги в суспільстві, поширення новин примусової мобілізації, які стали картинкою для російських ЗМІ та страх. Відповідно до опитування Info Sapiens на замовлення Texty.org.ua 48,1% чоловіків не готові мобілізуватися до ЗСУ.⁶⁸ Аналогічно, відсутність чіткої та своєчасної інформації щодо державного регулювання економіки, підвищення податків, можливих обмежень та необхідності переорієнтації промисловості на військові потреби, породжує економічну нестабільність та соціальне невдоволення. Адже, спираючись на дані Інституту соціології НАН України станом на 2024 рік 42% людей готові терпіти проблеми пов'язані з війною, що на 27% менше від 2022 року.⁶⁹

⁶⁸ Кульчинський Р., Дукач Ю. Мобілізація: що відлякує і що мотивує. опитування info sapiens на замовлення texty.org.ua. *Texty.org.ua - статті та журналістика даних для людей – Тексти.org.ua*. URL: <https://texty.org.ua/articles/111848/mobilizaciya-sho-vidlyakuye-i-sho-motyvuuye-opytuvannya-info-sapiens-na-zamovlennya-textyorgua/>.

⁶⁹ Інститут Соціології НАНУ. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/InstituteofSociology/posts/результати-соціологічного-моніторингу-українське-суспільство-хвиля-2024-рокусоці/530114612903487/>.

SWOT-аналіз національного телемарафону «Єдині новини»

Strengths (сила): ● забезпечення інформаційної безпеки; ● централізоване інформування ● протидія фейкам; ● регулювання інформаційного простору; ● інформування про загрози.	Weaknesses (слабкість): ● значні інформаційні провали; ● зниження довіри; ● непропорційно виділений ефірний час; ● надмірне використання державних коштів; ● необ'єктивне висвітлення ситуації (надмірний оптимізм).
Opportunities (можливості): ● відновлення довіри до медіа; ● задоволення інформаційних потреб різних аудиторій; ● підвищення якості контенту.	Threats (загрози): ● послаблення інформаційної безпеки; ● втрата контролю над медіапростором; ● ускладнення централізованого інформування в кризових ситуаціях.

Хоча телемарафон і відіграв важливу роль на початковому етапі війни для централізованого інформування та протидії пропаганді, з часом він зіткнувся зі зниженням довіри та критикою щодо обмеження свободи слова. Зростання популярності альтернативних джерел інформації, таких як Telegram-канали, ставить під сумнів його незамінність. Низькі рейтинги, значні інформаційні провали, упередженість, неефективне використання коштів та відтік аудиторії свідчать про його неефективність у задоволенні інформаційних потреб суспільства та досягненні початкових цілей. Можливо, більш доцільним було б

не повне закриття, а реформа телемарафону з урахуванням критики. Реформування має включати демонополізацію інформаційного простору, підтримку плюралізму думок, підвищення якості та оперативності новин, боротьбу з упередженістю, розвиток медіаграмотності та переорієнтацію на більш популярні та довірені канали комунікації, зберігаючи при цьому стратегічну мету інформаційної безпеки держави. Повне закриття несе певні ризики, тому ретельне планування перехідного періоду та посилення інших каналів комунікації є критично важливими.

Зростання обсягів часто суперечливої та неперевіреної інформації, помножений на популістські заяви та категоричні оцінки складної воєнної ситуації, призвело до відчутного інформаційного перенасичення в українському суспільстві. Цей стан інформаційної втоми, коли громадяни відчують надмірність негативних новин та брак достовірної аналітики, мав прогнозований наслідок - поступове зміщення фокусу уваги значної частини аудиторії в бік розважального контенту. Прагнення відволіктися від тривожної реальності, знайти емоційну розрядку та уникнути постійного перебування в стані стресу стало природною реакцією на інформаційний тиск війни. Однак, цей відхід від активного споживання новинних повідомлень мав і потенційно негативні наслідки для соціальної згуртованості. Зниження зацікавленості в отриманні об'єктивної інформації про перебіг подій, можливе зростання апатії та відчуження від спільних проблем послабили відчуття єдності та взаємопідтримки, які були в перші місяці повномасштабного вторгнення.

3.2. Громадська думка про політичну комунікацію влади

Результати дослідження, проведеного в місті Нетішині, виявили серйозні недоліки в комунікації державної влади з місцевими жителями. Більшість респондентів (81%) вважають повідомлення від представників влади незрозумілими: 5% зіткнулися з повною незрозумілістю, 37% оцінили

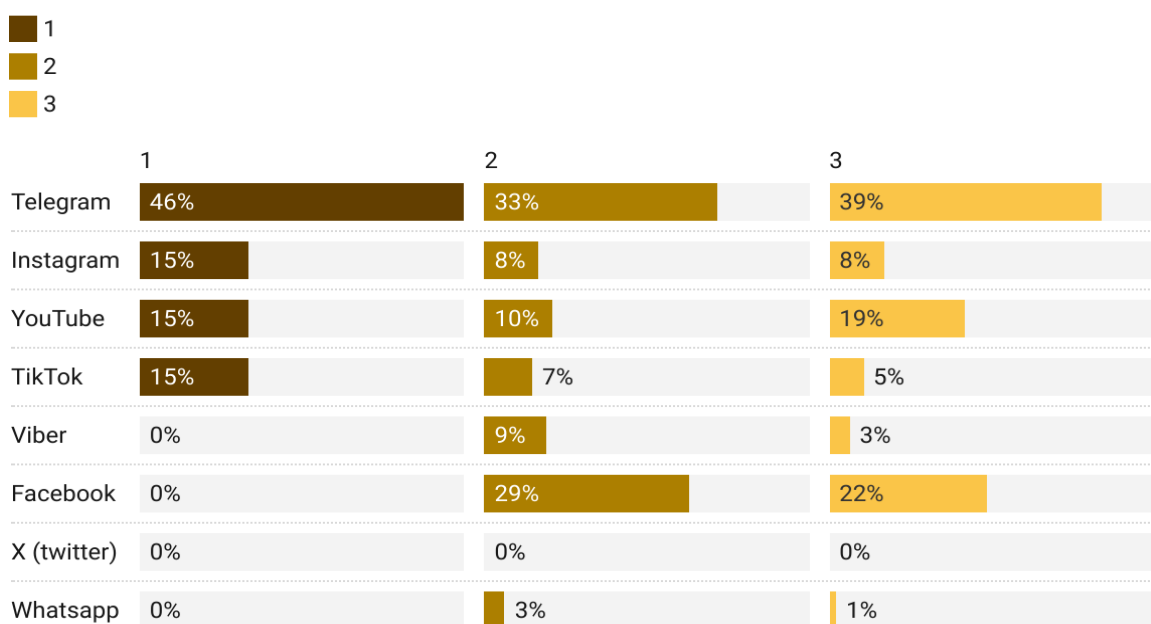
зрозумілість на «2», а 39% на «3». Така ситуація свідчить про значні комунікаційні бар'єри між владою та громадянами. Низький рівень розуміння інформації підриває довіру до влади, що є особливо загрозливим під час війни. Через незрозумілість офіційних повідомлень та, як наслідок, недовіру, люди змушені шукати альтернативні джерела інформації, що підвищує ризик дезінформації та ускладнює взаємодію між владою та суспільством.

Примітно, що серед респондентів, які скаржилися на незрозумілість повідомлень влади, 39% в середньому використовують Telegram як основне джерело новин загальнонаціонального рівня.

Рис. 3.1 Соціальні мережі якими користуються респонденти для яких повідомлення влади про поточні події є незрозумілими

Соцмережі якими користуються респонденти для яких повідомлення влади є незрозумілими

Результати опитування в місті Нетішин з 12 по 19 лютого 2025 року

Дані дослідження

Created with Datawrapper

Джерело: Власне опитування

Наведені результати свідчать про те, що Telegram беззаперечно став

одним із ключових каналів комунікації, причому значна частина населення, особливо ті громадяни, які стикаються з труднощами у сприйнятті та розумінні офіційних повідомлень, віддають перевагу Telegram як основному джерелу отримання інформації. Високий рівень популярності Telegram серед зазначеної групи респондентів створює ризик маніпуляції та швидкого поширення дезінформаційних матеріалів, що зумовлено меншим ступенем його контролю порівняно з телемарафоном «Єдині новини». У зв'язку з цим, державним органам влади необхідно здійснити адаптацію комунікаційної стратегії до специфічних особливостей функціонування Telegram, беручи до уваги його значну популярність серед населення та одночасно усвідомлюючи потенційні загрози, пов'язані з неконтрольованим поширенням інформації.

Аналізуючи відповіді респондентів за їхньою оцінкою ефективності комунікації влади, виявляється чітка закономірність у виборі Telegram-каналів. Серед тих, хто схильний вважати комунікацію влади успішною, простежується тенденція до регулярного використання Telegram-каналів, які можна охарактеризувати як офіційні або тісно пов'язані з медійними структурами загальнонаціонального рівня, такими як «ТСН: новини», «Суспільне Новини» та «Ukraine NOW». Цей факт є показником їхньої довіри до джерел інформації, які позиціонуються як офіційні, та їхнього прагнення отримувати підтверджені дані про події. Натомість, серед респондентів, які оцінюють комунікацію влади як неефективну, спостерігається значно менша зацікавленість в офіційних каналах. Натомість, вони демонструють більшу активність у читанні Telegram-каналів, які мають анонімний характер або належать незалежним блогерам, такі як «Лачен пише», «Труха Україна», «Україна online» та «Інсайдер UA». Це є свідченням їхньої недовіри до офіційних джерел інформації, які, на їхню думку, можуть бути упередженими або недостатньо оперативними. Відповідно, вони вдаються до пошуку альтернативних джерел, які, за їхніми оцінками, здатні надати більш об'єктивну, оперативну або повну картину подій.

Рис. 3.2 Telegram-канали на яких найчастіше читають новини, в розрізі оцінки політичної комунікації респондентами

Результати опитування в місті Нетішин з 12 по 19 лютого 2025 року

■ Серед тих хто оцінив комунікацію як УСПІШНУ ■ Серед тих хто оцінив комунікацію як НЕЕФЕКТИВНУ

ТСН новини

58%

43%

Суспільне Новини

42%

24%

Україна Online

23%

18%

Лачен пише

15%

24%

Николаевский Ванёк

15%

13%

Труха Україна

12%

22%

Ukraine NOW

12%

Інсайдер UA

8%

14%

Україна 24/7

8%

11%

Реальна Війна | Україна

9%

Дані дослідження

Created with Datawrapper

Джерело: Власне опитування

На місцевому рівні серед опитаних мешканців найбільшої популярності набула соціальна мережа Facebook, яку використовують 56% респондентів, та месенджер Telegram, яким користуються 40% опитаних. Варто зазначити, що серед тих респондентів, які висловили думку про неефективність комунікації місцевих органів влади з громадою щодо інформування про події, що відбуваються в Нетішині, значна частина використовує саме ці платформи для отримання інформації про життя міста: 54% з них віддають перевагу Facebook, а

43% – Telegram.

Рис. 3.3 Соціальні мережі якими найчастіше користуються на місцевому рівні, в розрізі оцінки політичної комунікації респондентами

Результати опитування в місті Нетішин з 12 по 19 лютого 2025 року

■ Ні, неефективна
■ Так, ефективна

Facebook

Telegram

Instagram

YouTube

Дані дослідження

Created with Datawrapper

Джерело: Власне опитування

Необхідно акцентувати увагу на тому, що значна частина мешканців Нетішина, а саме 67 відсотків респондентів найчастіше звертаються до сторінки «Підслухано Нетішин» у соціальній мережі Facebook. Крім того, вагому роль у інформаційному споживанні містян відіграє месенджер Telegram, де канал «Нетішин LIVE» є одним з найпопулярніших джерел новин, охоплюючи 47 % опитаних. Важливо підкреслити, що канал «Нетішин LIVE» зарекомендував себе як дієвий інструмент взаємодії між жителями міста та місцевою владою, демонструючи високу ефективність у вирішенні нагальних проблем громади. Завдяки активній позиції та небайдужості мешканців, які піднімають важливі питання на цій платформі, вдалося досягти усунення 78% проблем, пов'язаних з життєдіяльністю Нетішина. Водночас думки опитаних жителів міста щодо готовності місцевої влади до співробітництва виявилися суттєво розділеними. Так, 28% респондентів висловили переконання у готовності влади до такого діалогу, тоді

як 30% зайняли протилежну позицію, стверджуючи про її неготовність. Значна частина опитаних, а саме 42%, відчули труднощі з наданням однозначної відповіді на це питання, обравши варіант «важко відповісти». Існуюча розбіжність у поглядах щодо відкритості влади до співпраці показує наявність проблем у відносинах між місцевою громадою та її представниками у владних структурах. Важливо зазначити, що на поточний момент міського голову міста Нетішин відсторонено від виконання своїх посадових обов'язків. Передували цьому відстороненню публічні конфлікти між міським головою та громадськими активістами, а також з журналістами, які проводили розслідування щодо діяльності місцевої влади, що згодом призвело до порушення кримінальної справи.

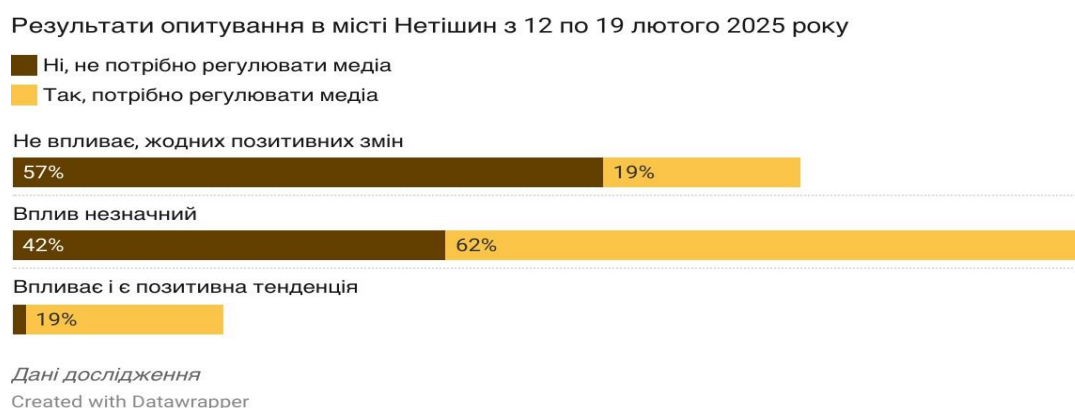
Для отримання офіційних відомостей про життя Нетішина переважна більшість опитаних - 58% - використовують офіційну сторінку Нетішинської міської ради у соціальній мережі Facebook, що зумовлено відсутністю інших каналів комунікації з боку міської ради. Незважаючи на існування офіційного сайту, згідно з результатами проведеного опитування, його відвідує лише незначна частина респондентів, а саме 8%. Наступним за популярністю офіційним каналом комунікації, яким користуються опитані мешканці, є сторінка міської військової адміністрації. Однак, слід зазначити, що значна частина контенту на цій сторінці представлена репостами з інших сторінок, зокрема Хмельницької обласної військової адміністрації, а також повідомленнями про державні свята та висвітленням офіційних заходів за участю начальника МВА.

Відповідаючи на запитання стосовно необхідності державного регулювання медіа з боку держави, переважна більшість респондентів, а саме 65%, висловили негативне ставлення до цього, натомість 34% опитаних підтримують державний контроль у медійній сфері. Таке кількісне домінування противників державного регулювання медіа яскраво демонструє їхню підтримку принципів свободи слова та незалежного функціонування засобів масової інформації. Водночас, той факт, що досить вагома частина респондентів виступає за втручання держави в діяльність медіа, може свідчити про їхню занепокоєність щодо різноманітних аспектів

інформаційного простору, проблему поширення недостовірної інформації, а також усвідомлення потреби в захисті національних інтересів через механізми державного впливу на медіа.

Результати відповіді на питання щодо впливу телемарафону «Єдині новини» на рівень поінформованості громадян стосовно актуальних подій демонструють досить однорідну картину. Значна частина респондентів, а саме 44%, висловили переконання, що телемарафон не має жодного впливу на обізнаність щодо поточних подій. Майже половина опитаних, 49%, вважають, що вплив телемарафону є незначним. Лише невелика частка респондентів, що становить 7%, вказали на наявність впливу телемарафону та оцінили тенденцію як позитивну. При цьому спостерігається цікава кореляція між оцінкою впливу телемарафону та думкою щодо необхідності державного регулювання медіа. Серед тих громадян, які вважають, що телемарафон «Єдині новини» ніяким чином не впливає на їхню поінформованість, більшість, а саме 57%, висловилися проти державного регулювання медіа, вважаючи його зайвим. Натомість, серед респондентів, які відзначили наявність впливу телемарафону на рівень їхньої обізнаності, переважна більшість - 81%, підтримують думку про те, що держава повинна здійснювати регулювання медіа.

Рис. 3.4 Необхідність державного регулювання медіа, в розрізі впливу телемарафону «Єдині новини»

Джерело: Власне опитування

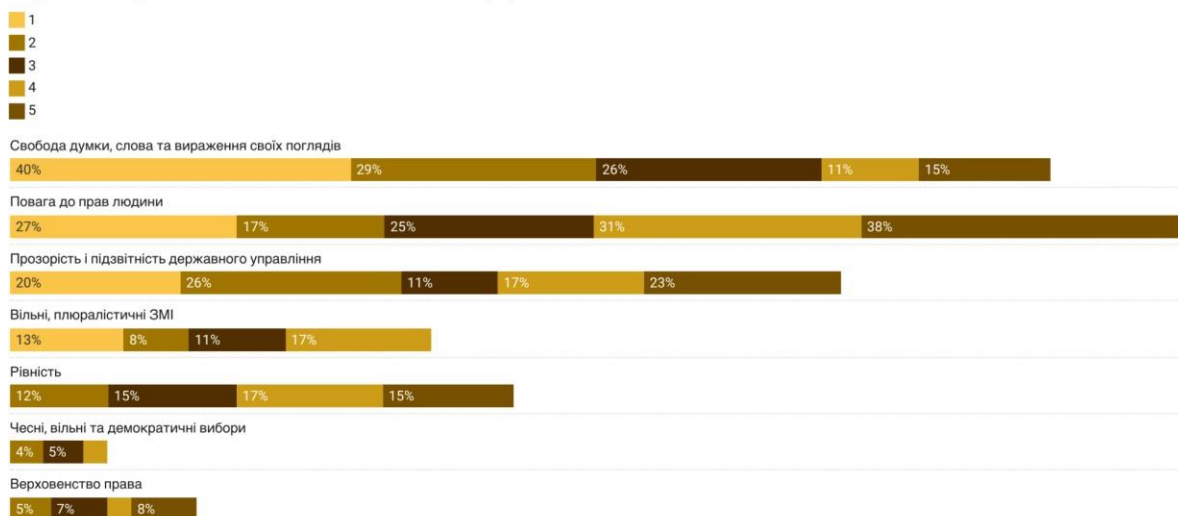
Простежується чітка взаємозалежність між ставленням громадян до державного регулювання медіа та їхнім сприйняттям ефективності телемарафону «Єдині новини». Зокрема, ті респонденти, які демонструють скептичне ставлення до можливості телемарафону впливати на рівень їхньої поінформованості щодо актуальних подій, значно частіше висловлюють негативне ставлення до ідеї державного регулювання медіа. Це може свідчити про їхню недовіру до державних засобів масової інформації та прагнення громадян мати доступ до різноманітних, альтернативних джерел інформації, які не піддаються державному контролю. На противагу цьому, серед тих громадян, які вважають, що телемарафон все ж відіграє певну роль у підвищенні рівня їхньої обізнаності щодо поточних подій, спостерігається виражена підтримка державного регулювання медіа. Ця позиція може свідчити про те, що люди, які вважають, що телемарафон відіграє важливу інформаційну функцію, хочуть контролю якості та достовірності інформації, яка поширюється через нього.

У відповідь на запитання щодо визначення пріоритетних цінностей, думки опитаних розподілилися наступним чином: найбільша частка респондентів, а саме 57%, на перше місце поставили свободу думки, слова та можливість вільно виражати свої погляди. Другою за значущістю цінністю, яку відзначили 53% учасників опитування, стала повага до прав людини. Третьою найбільш важливою цінністю, на думку респондентів, виявилася прозорість і підзвітність державного управління, яку також вважає пріоритетною значна частина опитаних. Отримані в ході дослідження дані чітко вказують на наявність взаємозв'язку між тим, наскільки зрозумілими громадяни вважають повідомлення, що надходять від органів влади, та їхніми фундаментальними ціннісними орієнтаціями.

Рис. 3.5 Цінності які є пріоритетними залежно від того наскільки для респондентів є зрозумілі повідомлення влади про поточні події

Цінності які є пріоритетними залежно від того наскільки зрозумілими для респондентів є повідомлення влади про поточні події

Результати опитування в місті Нетішин з 12 по 19 лютого 2025 року

Дані дослідження
Created with Datawrapper

Джерело: Власне опитування

Опитані, які характеризують повідомлення, що надходять від органів влади, як незрозумілі, більше схилиються до цінностей свободи слова, поваги до прав людини та підзвітності влади. Ця закономірність може вказувати на те, що відчуття неясності та складності у комунікації з боку влади посилює потребу громадян у гарантуванні та захисті саме цих цінностей. Водночас, спостерігається тенденція, за якою зі зростанням позитивної оцінки зрозумілості повідомлень влади підвищується значущість таких цінностей, як повага до прав людини та підзвітність влади. Це може свідчити про те, що зрозуміла комунікація з боку державних інституцій сприяє зміцненню саме цих цінностей. Розглядаючи оцінку ефективності комунікації, виявляється, що для тих громадян, які вважають комунікацію влади успішною, особливу вагу мають цінності, безпосередньо пов'язані з правами людини та підзвітністю влади. Натомість, для тих, хто оцінює комунікацію як неефективну, більш пріоритетними стають цінності, що стосуються свободи слова та незалежних засобів масової інформації.

Зосередимось на аналізі даних дослідження «Індекс медіаграмотності

українців», проведеного «Детектор медіа», яке дає важливі уявлення про сприйняття ролі медіа в українському суспільстві протягом періоду з 2022 по 2024 роки. Ключовим спостереженням є те, що основною функцією медіа для українців залишається інформування про суспільно значущі події. Це підкреслює фундаментальну потребу громадян в отриманні об'єктивної та своєчасної інформації, особливо в умовах воєнного часу. Однак, паралельно з цим традиційним розумінням ролі медіа, чітко простежується зростаюча тенденція щодо сприйняття медіа як платформи для діалогу між державою і суспільством. За останні три роки така частка аудиторії, що поділяє цю думку, збільшилася з 29% до 37%. Це свідчить про зростаючий запит суспільства на більш інтерактивну та комунікативну роль медіа, де вони виступають не лише як транслятори новин, а й як посередники у налагодженні зв'язку між громадянами та владою. Це може відображати бажання бути почутим, мати можливість висловлювати свою думку та отримувати зворотний зв'язок від державних інституцій. При цьому, результати дослідження показують досить високий рівень сумніву щодо самостійного формування інформації українськими медіа. Більше половини опитаних українців, а саме 51% вважають, що медіа працюють в інтересах влади. Значна частка респондентів - 40% також припускає, що медіа керуються власними інтересами. Ці цифри вказують на проблему довіри до медіа та можуть пояснювати пошук альтернативних джерел інформації, як це було зафіксовано у попередніх аналізах.

Найбільша частка респондентів, що становить 34%, вважає, що офіційно цензура в Україні відсутня, проте існує в прихованих формах. Це може свідчити про підсвідоме або усвідомлене відчуття впливу влади на інформаційний простір. Значно менша кількість опитаних, 17%, висловлює переконання у відсутності цензури як на офіційному, так і на фактичному рівнях. Водночас, значна частина аудиторії, а саме 42%, прямо констатує наявність цензури медіа в країні, що вказує на серйозні занепокоєння щодо свободи слова та незалежності

засобів масової інформації. Переважна більшість українців - 75%, усвідомлює факт встановлення державою певних правил, що регулюють діяльність медіа. Тобто, опитані розуміють існування законодавчих та адміністративних механізмів впливу держави на інформаційний простір, незалежно від оцінки наявності цензури. Показовими є результати дослідження, проведеного безпосередньо в Нетішині, де 65,3% опитаних висловили думку про непотрібність державного регулювання медіа. Ця локальна значна більшість, яка виступає проти втручання держави в роботу засобів масової інформації, може відображати специфічні місцеві потреби, рівень довіри до місцевих медіа або загальне ставлення до державного контролю в різних сферах життя. Розбіжність між загальнонаціональним усвідомленням державного регулювання та високим відсотком його неприйняття в Нетішині може вказувати на потенційну незгоду значної частини громадян з формами та обсягами існуючого державного впливу на медіа, навіть якщо вони визнають сам факт такого регулювання.

Протягом дворічного періоду, з 2022 по 2024 рік, спостерігається виразна негативна динаміка у ставленні громадян до формату телемарафону «Єдині новини». Кількість тих, хто оцінює його позитивно, зазнала стрімкого скорочення, зменшившись з 45% у 2022 році до всього лише 17% у 2024 році. Що підтверджує зниження рівня суспільної підтримки та довіри до даного формату комунікації. Значна частка опитаних, а саме 43%, демонструє як позитивне так і негативне ставлення до телемарафону, не висловлюючи однозначно позиції. Ця тенденція корелює з результатами проведеного місцевого опитування, де 48,8% респондентів зазначили, що телемарафон має лише незначний вплив на їхній рівень поінформованості щодо поточних подій.

Рис. 3.6 Порівняльна діаграма ставлення та впливу телемарафону «Єдині новини»

Порівняльна діаграма ставлення та впливу телемарафону "Єдині новини"

Результати порівняння досліджень "Детектор медіа" та місцевого у Нетішині

Дані: "Детектор медіа" "Індекс медіаграмотності українців" та дослідження автора "Ефективність політичної комунікації органів влади з громадянами"

Created with Datawrapper

Джерело: створено автором на основі власного опитування та дослідження «Детектор медіа»

Аналізуючи динаміку споживання суспільно-політичного контенту, спостерігається виразна тенденція до зростання популярності соціальних мереж та месенджерів. У порівнянні з 2023 роком, у 2024 році частка споживачів такого контенту в соціальних мережах збільшилася з 62% до 70%, а в месенджерах - з 55% до 62%. Ці дані підтверджують зростаючу роль цих платформ як основних каналів отримання суспільно-політичної інформації. Проведене дослідження у місті Нетішин також демонструє високий рівень довіри до інформації, яку отримують з соціальних мереж - 81,3%. Також фіксується зростання значення міжособистісної комунікації як джерела суспільно-політичних новин. Частка людей, які отримують інформацію у спілкуванні з друзями, сусідами та колегами, зросла до 39%. На місцевому рівні у Нетішині цей показник дещо нижчий, але все ще значний – 32,2% довіряють друзям і колегам як джерелу інформації. Такі цифри вказують на важливість соціальних зв'язків та неформальних каналів комунікації у формуванні уявлення про поточні події, особливо на локальному рівні. Проте, спостерігається помітне зниження частки громадян, які звертаються до ефірів телемарафону «Єдині новини» для отримання інформації. Лише чверть опитаних українців, а саме 26% використовує цей канал, що є суттєвим зменшенням порівняно з 41% у 2022 році та 31% у 2023 році. Серед опитаних у Нетішині рівень довіри до медіа в цілому

є ще нижчим – 22,3%. (Додаток А)

Результати дослідження демонструють чітке лідерство Telegram та YouTube серед джерел отримання новин для українців. Абсолютна більшість, 60% аудиторії, використовує Telegram з цією метою, підкреслюючи його ключову роль у інформаційному споживанні. YouTube, з показником у 37% аудиторії, посідає другу позицію, що говорить про його значну, хоча й меншу, популярність як джерела новин. Лише незначна частина аудиторії залишається поза цими двома платформами: лише 16% не використовують Telegram, а 11% — YouTube. Аналізуючи дані щодо мешканців Нетішина у контексті отримання новин загальнонаціонального рівня, спостерігається ще більше домінування Telegram, яким користуються 83,5% опитаних. Водночас, популярність YouTube серед нетішинців для цієї ж мети залишається на рівні загальнонаціонального показника, складаючи 36,4%.⁷⁰

Таким чином проведене дослідження в місті Нетішині виявило низку проблем у комунікації між органами державної влади та місцевими жителями. Переважна більшість респондентів констатують недостатню зрозумілість офіційних повідомлень. Аналіз вибору Telegram-каналів демонструє чітку кореляцію між оцінкою ефективності комунікації влади та рівнем довіри до офіційних джерел. Ті, хто вважає комунікацію успішною, віддають перевагу офіційним Telegram-каналам, тоді як ті, хто оцінює її як неефективну, звертаються до анонімних та незалежних каналів. На місцевому рівні Facebook та Telegram є основними платформами для отримання інформації про життя Нетішина. Особливу увагу заслуговує висока популярність каналу «Нетішин LIVE», який демонструє ефективність у вирішенні місцевих проблем завдяки активній взаємодії мешканців. Водночас, існує розділена думка щодо готовності місцевої влади до співпраці з громадою. Основним офіційним каналом

⁷⁰ Індекс медіаграмотності українців 2020–2024 (п'ята хвиля). *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/240621/2025-05-06-indeks-mediagramotnosti-ukraintsiv-za-2024-rik/>.

комунікації міської ради є сторінка у Facebook, тоді як офіційний сайт залишається мало затребуваним.

Загальнонаціональні тенденції, виявлені дослідженням «Детектор медіа», підтверджують раніше обгрунтоване зниження довіри до телемарафону «Єдині новини» та зростання популярності соціальних мереж і месенджерів як джерел суспільно-політичної інформації. У Нетішині рівень довіри до медіа в цілому є ще нижчим, що підкреслює посилення ролі інших джерел, таких як Telegram та YouTube, які є найбільш популярними джерелами новин як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівні. Проте, важливо зазначити те, що в останні роки підвищується сприйняття медіа як платформи для діалогу між державою і суспільством. Існує значна розбіжність у поглядах щодо необхідності державного регулювання медіа, причому більшість опитаних у Нетішині виступають проти такого регулювання, що може бути пов'язано з недовірою до державних медіа та прагненням до інформаційної незалежності.

Для вимірювання ефективності політичної комунікації в Україні під час війни, ґрунтуючись на моделях Й. Бродвіка і Б. ван Каама та результатів проведеної роботи у дослідженні, сконструйовано інструмент, що поєднує кількісні та якісні показники. Цей інструмент дозволяє оцінити кожен аспект комунікації.

1. Модель мовлення: оцінка ефективності централізованого інформування.
Мета: виміряти охоплення, послідовність та сприйняття повідомлень від державних органів.

Індикатори:

Охоплення аудиторії телемарафону «Єдині новини» - 1.

Вплив телемарафону на обізнаність про події - 1.

Сприйняття контенту - 1.

2. Діалогова модель: оцінка ефективності горизонтальної комунікації.

Мета: виміряти рівень активності та довіри до неформальних, децентралізованих

каналів комунікації між громадянами.

Індикатори:

Популярність соціальних мереж та месенджерів як джерел новин - 5.

Довіра до міжособистісної комунікації - 4.

Протидія фейкам - 2.

3. Консультаційна модель: оцінка доступності та використання офіційних джерел громадянами.

Мета: виміряти, наскільки легко громадяни звертаються до офіційних сайтів для отримання потрібної інформації.

Індикатори:

Використання офіційних веб-ресурсів - 2.

Доступ до інформації - 2.

4. Реєстраційна модель: оцінка здатності влади отримувати зворотний зв'язок.

Мета: виміряти, наскільки влада ефективно збирає інформацію від громадян для прийняття рішень та корекції комунікації.

Індикатори:

Рівень готовності влади до співпраці - 2.

Використання владою інструментів зворотного зв'язку - 3.

Аналіз показує, що модель мовлення є найменш ефективною, тоді як діалогова модель демонструє високу активність громадян, але має значні ризики дезінформації. Консультаційна та реєстраційна моделі мають низькі показники, що вказує на те, що ці моделі практично не використовуються у комунікації.

ВИСНОВОК

Актуальність теми зумовлена важливою роллю ефективної комунікації для забезпечення національної безпеки, підтримки суспільної єдності, довіри до влади та для протидії ворожій пропаганді в воєнний період. Проведена робота показує те, що політичну комунікацію державної влади в Україні під час війни варто характеризувати як таку, що стикнулася з низкою суттєвих недоліків, які перешкоджають її ефективності та має потенційно негативні наслідки для суспільства.

На сучасному етапі в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації, саме модель політичної комунікації Й. Бродвіка і Б. ван Каама є домінуючою в Україні. За цією моделлю влада України використовує модель мовлення, яка передбачає одночасне поширення інформації з центрального джерела до великої кількості адресатів, які розташовані на периферії. Проте, використання цієї моделі не є ефективним. В свою чергу громадяни України зважаючи на результати досліджень користуються діалоговою моделлю. Вона відображає поширення інформації в децентралізованій комунікаційній мережі, де громадяни самостійно визначають час, місце та тему спілкування і взаємодіють між собою, ігноруючи центральні владні структури.

Аналіз теоретичних підходів до політичної комунікації та особливостей інформаційного простору у воєнний час виявив складність комунікаційних процесів. Зафіксовано значне зниження довіри громадян до традиційних медіа та офіційних повідомлень від влади. Це підтверджується як загальнонаціональними дослідженнями, так і локальним опитуванням у місті Нетішин.

Трансформація комунікаційних моделей під час війни характеризується зростанням ролі соціальних мереж та месенджерів як основних каналів отримання інформації, що часто відбувається поза контролем державних

інституцій. Незважаючи на спроби влади використовувати ці платформи, ефективність такої комунікації залишається всерівно низькою, особливо серед тих громадян, які не довіряють для повідомлень влади.

Під час роботи виявлено низку інформаційних провалів. Особливо негативним наслідком неефективної комунікації стало формування завищених очікувань про швидке закінчення війни та недостатнє інформування суспільства про тривалість конфлікту, що призвело до розчарування та соціальної напруги.

Дослідження громадської думки в Нетішині чітко демонструє низький рівень розуміння офіційної інформації та недовіру до влади як джерела достовірних даних. Вибір інформаційних каналів респондентами корелює з їхньою оцінкою ефективності політичної комунікації. Загальнонаціональні тенденції відповідно до дослідження «Детектор медіа» свідчать про кризу довіри до традиційних державних каналів комунікації.

Отже, результати дослідження дають відповідь на питання про те, що особливості державної інформаційної політики, зокрема такі як контроль над ЗМІ призводять до неефективної взаємодії між державою та суспільством в умовах повномасштабної війни Російської Федерації проти України. Підтверджуючи загальну тезу про те, що політична комунікація державної влади в Україні під час війни є здебільшого неефективною, особливо в аспектах централізованого інформування та встановлення діалогу з громадянами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акайомова А. Політична комунікація як процес взаємодії політичних суб'єктів. *Політичний менеджмент*. 2011. Т. 1. С. 87–91. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/akaiomova_politychna.pdf.
2. Високолян О. «Не дав візії майбутнього», «проявив роздратування»: реакції на пресконференцію Зеленського. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/reaktsiyi-na-preskonferentsiyu-zelenskoho/32740635.html>.
3. Гарольд Лассвел - wikiwand. *Wikiwand - Wikipedia, and beyond*. URL: https://www.wikiwand.com/uk/articles/Гарольд_Лассвел.
4. Голованова Н. Інформаційна політика України в умовах війни (архетипний підхід). *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2022. № 6(24). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-6\(24\)-57-70](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-6(24)-57-70).
5. Індекс медіаграмотності українців 2020–2023 (четверта хвиля). *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/225738/2024-04-22-indeks-mediagramotnosti-ukraintsiv-20202023-chetverta-khvylya/>.
6. Індекс медіаграмотності українців 2020–2024 (п'ята хвиля). *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/240621/2025-05-06-indeks-mediagramotnosti-ukraintsiv-za-2024-rik/>.
7. Медіаспоживання в Україні: зміна медіапотреб та програш російської пропаганди. *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/196442/2022-02-15-mediaspozhyvannya-v-ukraini-zmina-mediapotreb-ta-progrash-rosiyskoi-propagandy/>.

8. Данькова Н. Єдина інформаційна політика: що значать рішення влади щодо «Зеонбуду» та марафону. *detector.media*. URL: <https://detector.media/rinok/article/197726/2022-03-22-iedyna-informatsiyna-polityka-shcho-znachat-rishennya-vlady-shchodo-zeonbudu-ta-marafonu/>.
9. Данькова Н. Нацрада дозволила каналам медіагруп StarLight Media та «Інтер» тимчасовий відступ від ліцензій. *detector.media*. URL: <https://detector.media/rinok/article/222434/2024-02-01-natsrada-dozvolyla-kanalam-mediagrup-starlight-media-ta-inter-tymchasovyy-vidstup-vid-litsenziy/>.
10. Два роки тому «Прямий», «Еспресо» і «5 канал» відключили від Т2. *Високий Замок*. URL: <https://wz.lviv.ua/news/510186-dva-roky-tomu-priamyi-espreso-i-5-kanal-vidkliuchyly-vid-t2>.
11. Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану. : Постанова Каб. Міністрів України від 12.03.2022 № 263. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP220263>.
12. "Еспресо" став одним із лідерів за кількістю переглядів на YouTube у травні | Новини Еспресо. *espresso.tv*. URL: <https://espresso.tv/espresso-stav-odnim-iz-lideriv-za-kilkistyu-pereglyadiv-na-youtube-u-travni>.
13. Заславська О. Політична комунікація органів державної влади: теоретико- концептуальні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2010. № 14. С. 15–18.
14. Інститут Соціології НАНУ. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/InstituteofSociology/posts/результати-соціологічного-моніторингу-українське-суспільство-хвиля-2024-рокусоці/530114612903487/>.

15. Кожина А. В. Особливості впливу соціальних мереж на прозорість і підзвітність органів публічної влади в умовах дії воєнного стану в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2025. № 6. С. 168–177. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.6.168>.
16. Кульчинський Р., Дукач Ю. Мобілізація: що відлякує і що мотивує. опитування info sapiens на замовлення texty.org.ua. *Texty.org.ua - статті та журналістика даних для людей* *Тексти.org.ua*. URL: <https://texty.org.ua/articles/111848/mobilizaciya-sho-vidlyakuye-i-sho-motyvuuye-opytuvannya-info-sapiens-na-zamovlennya-textyorgua/>.
17. Куляс І. Моніторинг телемарафону «Єдині новини» й ефіру Першого каналу Суспільного за 7–9 травня 2025 року. *detector.media*. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/240847/2025-05-13-monitoring-telemarafonu-iedyni-novyny-y-efiru-pershogo-kanalu-suspilnogo-za-79-travnya-2025-roku/>.
18. Канал іномовлення змінив логотип на FreeДом. *detector.media*. URL: <https://detector.media/rinok/article/202174/2022-08-24-kanal-inomovlennya-zminyv-logotyp-na-freedom/>.
19. Мацієвський Ю. В. Як писати наукові роботи з політології? : [навчальний посібник] Видання друге, перероблене і доповнене / Ю. В. Мацієвський, В. М. Лебедюк. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – 148 с.
20. Моделі політичних комунікацій К. Шеннона, У. Уівера і М. Дефлера. *Stud*. URL: https://stud.com.ua/106671/politologiya/modeli_politichnih_komunikatsiy_shennona_uivera_deflera#goog_rewarded.
21. Моделі політичної комунікації Ж.-М. Коттре і К. Сайн. *Stud*. URL: https://stud.com.ua/106672/politologiya/modeli_politichnoyi_komunikatsiyi

k_ottre_sayn#346.

22. Моделі політичної комунікації. *Stud.* URL: https://stud.com.ua/106673/politologiya/modeli_politichnoyi_komunikatsiyi.
23. Морський О. Мономарафон. Гостьова цензура «Єдиних новин». *detector.media*. URL: <https://detector.media/kritika/article/227288/2024-05-24-monomarafon-gostova-tsenzura-iedynykh-novyn/>.
24. На телеканалах і радіо України транслювали телемарафон єднання #UAразом. *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/196529/2022-02-16-na-telekanalakh-i-radio-ukrainy-translyuvaly-telemarafon-iednannya-uarazom/>.
25. Наскільки впав рейтинг марафону та як журналісти «УП» розслідували вбивство Рошиної. *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/240549/2025-05-03-naskilky-vpav-reytyng-marafonu-ta-yak-zhurnalisty-up-rozsliduvaly-vbyvstvo-roshchynoi/>.
26. Остапенко М. Політична комунікація: теоретичні аспекти дослідження. *Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/ostapenko_politychna.pdf.
27. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий–березень 2025р.). 2025. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r>.
28. Працював на каналах Медведчука: СБУ повідомила про підозру популярному блогеру. *Новини України за останню годину на Главред. Актуальні новини в світі за сьогодні -*

Главред. URL: <https://glavred.net/ukraine/rabotal-na-kanalah-medvedchuka-sbu-soobshchila-o-podozrenii-populyarnomu-bloggeru-10631810.html>.

- 29.Прес-релізи та звіти - Динаміка готовності до територіальних поступок та роль окремих параметрів у можливих мирних домовленостях (і ставлення до 96 варіантів мирних домовленостях). URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1506&page=1>.
- 30.Прес-релізи та звіти - Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2024 роках. Київ: КМІС, 2025. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1>.
- 31.Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції : Закон України від 03.03.2022 № 2110-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#Text>.
- 32.Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.
- 33.Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці держави : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 18.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003525-22#Text>.
- 34.Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками медіа на час дії правового режиму воєнного стану. : Наказ Головнокомандувача Збро. Сил України від 03.05.2022 № 73. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS36785>.
- 35.Рейтинг телемарафону на рівні 13-15%, бо українці стали менше дивитися ТБ - Ткаченко. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3685856-rejting->

telemarafonu-na-rivni-1315-bo-ukrainci-stali-mense-divitisa-tb-tkacenko.html.

36. Плещ М. Механізми дії пропаганди: спіраль мовчання. Пространство.
URL: <https://www.prostranstvo.media/uk/mehanizmy-diyi-propagandy-spiral-movchannya/>.
37. Спільна заява Міністерства культури та інформаційної політики України, Міністерства оборони України та представників ЗМІ. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/spilna-zayava-ministerstva-kulturi-ta-informacijnoyi-politiki-ukrayini-ministerstva-oboroni-ukrayini-ta-predstavnikov-zmi>.
38. Суспільне розширює власне мовлення у марафоні «Єдині новини». *Суспільне мовлення*. URL: <https://corp.suspilne.media/newsdetails/9664>.
39. Тараненко В. Телеканали «Прямий», «П'ятий» та «Еспreso» відключено від мовлення. *ГЛАВКОМ*. URL: <https://glavcom.ua/news/telekanali-pryamiy-pyatiy-ta-espreso-vidklyucheno-vid-movlennya-835523.html>.
40. Українські платники податків заплатили 2 мільярди гривень за телемарафони - Букви. *Букви*. URL: https://bukvy.org/ukrayinski-platnyky-podatkov-zaplatyly-2-milyardy-gryven-za-telemarafony/?fbclid=IwY2xjawKRVBFleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFSRmFLZGVVYm1SZmZlUlBjAR6xTRhgrybXwPRjMX2abOBg2Hm4XcXnbWp_h-7WhqiIPlEg0G608nJoTm1iU6g_aem_nykEEwtMPoKaHMAOX7eugw.
41. Учасники проєктів Вікімедіа. Концепція публічної сфери Юргена Габермаса – вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Концепція_публічної_сфери_Юргена_Габермаса.
42. ФЕЙК: Міністр оборони Рустем Умеров повідомив про вбивство

- проектувальника БПЛА під час теракту в Харкові. *VoxUkraine* | «Вокс Україна» – більше ніж найкраща аналітика про Україну. URL: <https://voxukraine.org/fejk-ministr-oborony-rustem-umyero-v-povidomyv-pro-vbyvstvo-proyektuvalnyka-bpla-pid-chas-teraktu-v-harkovi>.
43. Чорна О. Найбільш надійним джерелом інформації для українців залишаються родина й друзі, – дослідження USAID-Internews. *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/234411/2024-11-07-naybilsh-nadiynym-dzherelom-informatsii-dlya-ukraintsiv-zalyshayutsya-rodyna-y-druzi-doslidzhennya-usaid-internews/>.
44. Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 18.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-22#Text>.
45. De fleur model of communication - businesstopia. *Businesstopia*. URL: <https://www.businesstopia.net/communication/de-fleur-model-communication>.
46. Kryvenko V. V. Communication: concept, essence, content. *Uzhhorod national university herald. series: law*. 2024. Vol. 1, no. 84. P. 71–77. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.9>.
47. Nikolaiets Y. State information policy of Ukraine in the conditions of a full-scale military invasion of russian federation: social mobilization potential and efficiency. *Political studies*. 2024. No. 1 (7). P. 42–67. URL: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-3>.
48. Novytska N. B., Punda O. O., Dobrianska O. D. Principles of information policy in conditions of the war, and its' regulatory and legal consolidation. *Sociology of law*. 2022. No. 1-2. P. 71–76. URL: <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2022-1-2.14>.
49. Smotrych D., Brailko L. Information security under martial law. *Uzhhorod*

national university herald. series: law. 2023. Vol. 2, no. 77. P. 121–127.
URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.20>.

50. Tereshchenko V. V. Peculiarities of the state information policy in conditions of the war. *Juridical scientific and electronic journal*. 2023. No. 2. P. 391–395. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/92>.
51. Zalievska I. I., Udrenas H. I. Information security of Ukraine in the conditions of the russian military aggression. *South ukrainian law journal*. 2022. No. 1-2. P. 20–26. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.4>.
52. 1+1 media, StarLightMedia та InterMediaGroup покажуть спільний новинний телемарафон – МКІП. *detector.media*. URL: <https://detector.media/production/article/196939/2022-02-26-11-media-starlightmedia-ta-intermediagroup-pokazhut-spilnyy-novynnyy-telemarafon-mkip/>.

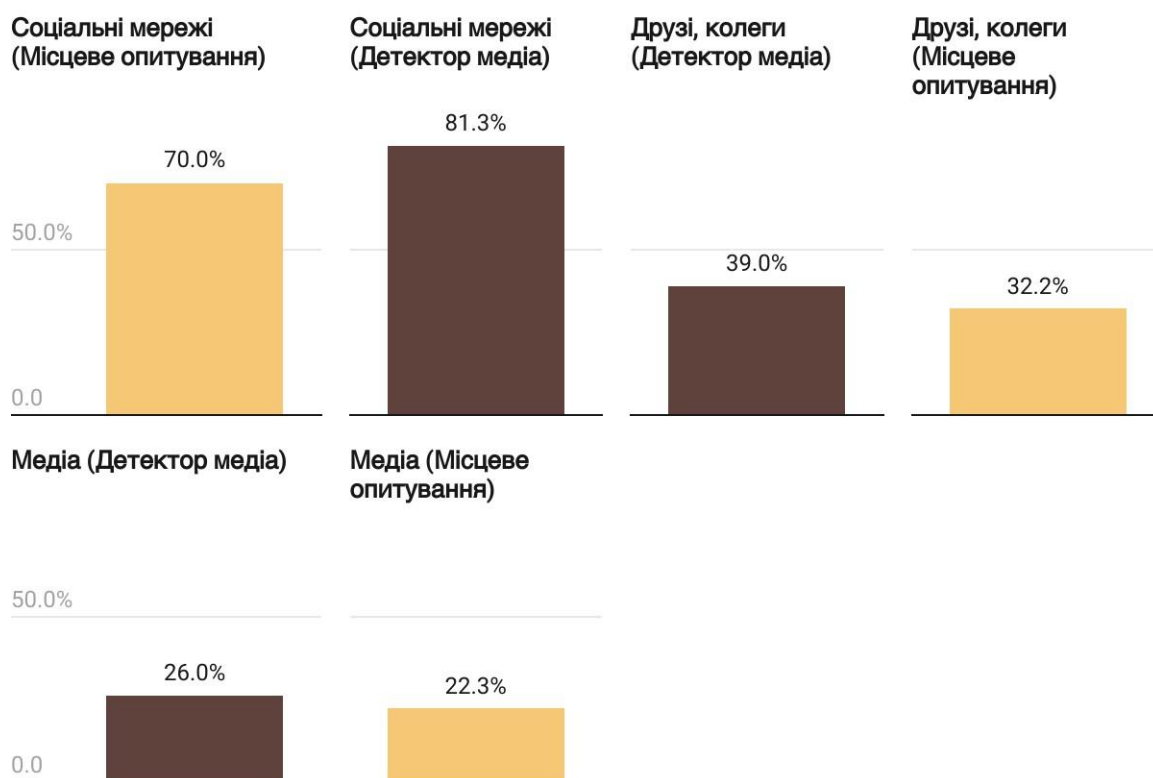
ДОДАТКИ

Додаток А

Порівняльна діаграма джерела для отримання новин загальнонаціонального рівня

Порівняльна діаграма джерела для отримання новин загальнонаціонального рівня

Результати порівняння досліджень "Детектор медіа" та місцевого у Нетішині

Дані: "Детектор медіа" "Індекс медіаграмотності українців" та дослідження автора "Ефективність політичної комунікації органів влади з громадянами"

Created with Datawrapper